

Öz

Karaköy-Tophane Bölgesi, kentsel kültür varlıkları ve sahip olduğu çeşitli değerlerle çokkatmanlı bir dokuya sahip önemli bir miras alanıdır. Bu alan aynı zamanda Erken Bizans Dönemi'nden bu yana, İstanbul'un ekonomik merkezi olmuş önemli bir liman semtidir.

Bu liman semti tarih boyunca, farklı din, kültür ve folklorlerin bir arada bulunduğu; Tarihi Yarımada'nın geleneksel kent imgesinden farklılık gösteren önemli bir ekonomik ve stratejik bölge olmuştur. Fetih sonrasında geleneksel Osmanlı öğeleriyle zenginleşen bölgenin sahip olduğu mimari ve kültürel miras, 19. yüzyıl başlarına kadar oldukça iyi biçimde korunarak ulaşmış; fakat bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren, büyük ölçekli şehircilik ve imar kararları bölgede özellikle Ceneviz kent dokusu üzerinde büyük bir tahribat yaratmıştır. Ancak yine bu dönemde yapılan ve Osmanlı Batılılaşma Dönemi'nin simgeleri olarak kabul edilen önemli yapılar ile bölgede yaşayan Levantenlerin Batılı üslupta inşa ettirdiği çok katlı kargir binalar; bölgenin günümüzde sahip olduğu değerlerin önemli bir kısmına kaynaklık eden kültürel miras öğeleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öte yandan, bu bölgenin önemli bir kısmının günümüzde kültür ve turizm alanı olarak yeniden düzenlenmesi amaçlanmaktadır. Bu durum, alanın geleceğini şekillendirecek büyük ölçekli kararların verilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, makale kapsamında kent belleğinde derin bir iz bırakmış bu tarihi merkezin sahip olduğu kültürel değerlerin tespitinin yapılarak analizler yoluyla ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu önemli miras alanının ve bileşenlerinin sahip olduğu tüm değerlerin bütünsel bir perspektifle ele alınması; kültürel öneminin anlaşılmasına yönelik irdelemelerde bulunulması bakımından bölgenin geleceği için son derece önemlidir.

Abstract

Karaköy-Tophane Region is a prominent multilayered area with its urban cultural assets and various values it encompasses. Additionally, it is an important port district and the economic center of Istanbul since the early Byzantine period.

This port district, where different religions, cultures and folklore have been welcomed throughout history, has always been an important economic and strategic region that differs from the traditional image of the Historic Peninsula. After the Fall of Constantinople, this architectural and cultural heritage had enriched with traditional Ottoman fabric and been tolerably well preserved until the early 19th century. Yet after the second half of this century, large-scale urban planning and zoning decisions had caused great damage especially on the Genoese urban fabric. However, again in this period, prominent symbolic structures of Ottoman Westernization and the multi-storey masonry blocks had been built in Western style. As cultural heritage components, they form the basis for a significant part of the value that the region encompasses today.

On the other hand, nowadays an important part of this region is planned to be reorganized and refashioned as a culture and tourism area. This context necessitates adopting a course of action that shapes the future of the region. Therefore, the values of this historical district that have left a deep imprint in urban memory need to be assessed

Bir Kültürel Miras Alanı Olarak Karaköy-Tophane Bölgesi'nin Sahip Olduğu Değerlerin İrdelenmesi

Gülce Güleycan Okyay
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Anabilim Dalı

Demet Ulusoy Binan
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Anabilim Dalı

1. Giriş

Karaköy-Tophane Bölgesi, kentsel kültür varlıkları ve sahip olduğu çeşitli değerlerle çokkatmanlı bir dokuya sahip önemli bir miras alanıdır. Tarih boyunca mekânsal ve sosyoekonomik olarak sürekli bir değişime maruz kalmış ve evrilerek günümüze ulaşmış alan, esas olarak Bizans Dönemi'nden bu yana Galata ismiyle bilinmekte ve kendisiyle ilgili verilere ancak Galata ismi üzerinden ulaşılabilir. Bu alan; aynı zamanda Erken Bizans Dönemi'nden bu yana yüzyıllardır İstanbul'un ekonomik merkezi olmuş önemli bir liman semtidir.

Çalışma alanı, esas olarak sahip oldukları nitelikler bakımından farklılık gösteren iki ayrı semttten meydana gelmekte; ancak bölgenin zaman içerisindeki gelişim dinamikleri, nüfus hareketleri ve ekonomik sebeplere bağlı dönüşümlerinin kültürel önemiyle kurduğu ilişkilerinin tespiti açısından makale kapsamında bir arada değerlendirilmektedirler. Bu bağlamda, makaleye konu olan alan; eski Galata'nın sahil hattında kalan Karaköy bölgesi ile, sur dışında yer alan ve endüstriyel kimliğiyle ön plana çıkan, bir dönem Osmanlı Batılılaşma Hareketleri'nin simgesi olan Tophane ve çevresini içerisine almaktadır (Şekil 1). Kent tarihi ve belleği açısından yüzyıllar boyunca önemini kaybetmemiş bu alanın; gerek konum, coğrafya ve

ulaşım olanakları gibi fiziksel nitelikler gerek ise sosyoekonomik arkaplanıyla yakından ilintili olarak sahip olduğu değerler bakımından günümüzde halen kültürel önemini devam ettirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan, bölgede gerçekleştirilmesi planlanan büyük ölçekli projeler; alanın, bütün değerlerinin ve çevre ölçeğinde sahip olduğu tüm niteliklerin gelecek kuşaklara aktarılmasına olanak tanınacak biçimde, uluslararası çağdaş koruma yaklaşımları ekseninde ele alınması gerekliliğini doğurmaktadır.

Bölgenin halihazırda sahip olduğu değerlerin anlaşılması ve analizlerle ortaya konulmasının, yerin geleceği açısından yol gösterici bir niteliğe sahip olacağı düşüncesiyle; anlamlı bir bütünsellik teşkil etmekte olan Kemankeş Karamustafa Paşa ve kısmen Hacı Mimi, Müeyyedzade ve Kılıç Ali Paşa Mahalleleri sınırlarında yer alan 63-78, 80-82, 84- 89, 93-96, 98-102, 104-106, 108, 118, 120, 122, 125- 127, 2213, 2498- 2500, 2502 yapı adalarında tespit, değer belirleme ve analiz çalışmaları yapılmıştır.

Bölgenin sahip olduğu değerlerin belirlenmesine yönelik olarak; 2015 yılı Temmuz ayında alanda bulunan 202'si tescilli ve 2863 sayılı kanunun 6. maddesi uyarınca korunması gerekli olduğu düşünülmektedir tescile önerilen 22

within the scope of this paper. Last but not least, considering all the values that the site encompasses within a holistic perspective, its cultural significance should also be examined and presented as a basis for the decisions regarding the future of the area.

Anahtar Kelimeler:

Değer, Kültürel Değerler, Kültürel Miras, Karaköy, Tophane.

Keywords:

Values, Cultural Values, Cultural Heritage, Karaköy, Tophane

Şekil: 1

Çalışma alanı sınırları ve kent içerisindeki konumu (Google Earth, Düzenleyen: Okyay, 2015)

sivil mimarlık örneği dahil olmak üzere toplam 224 yapı üzerinde değer belirleme çalışmaları yürütülmüş; halihazırda restorasyon çalışmaları devam etmekte olan 8 tescilli yapı ile boş durumda olan 5 parsel kapsam dışı bırakılmıştır (Şekil 2-4). Değer belirleme çalışmaları kapsamında; yapıların tarihsel, özgünlük, teknik-teknolojik, estetik-sanatsal, teklik-enderlik, grup ve sembolik değerinin saptanması hedeflenmiş; çokkatmanlılık değerinin anlaşılmasına yönelik olarak alan genelinde dönem analizi yapılmıştır. Benzer biçimde, kullanım değerinin tespitine yönelik olarak ise; alanda yer alan kültür varlıklarının mevcut işlev durumu analizleri gerçekleştirilmiştir.

Bunlara ek olarak; yerinde tespiti mümkün olmayan eğitim değeri ile belgesel ve geleneksel değerlerin saptanması için sözlü ve yazılı kaynaklarda yer alan geleneklerin izleri sürülmüş, Karaköy-Tophane Bölgesi'nin kimliğine katkıda bulunan somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerinin yer ile olan ilişkisi araştırılmıştır. Bölgenin sahip olduğu ekonomik değerın kavranabilmesi açısından ise; yapılara ait mevcut rayiç bedeli ve emlak fiyatlarına yönelik araştırmalar yapılmış ve bunların bölge içindeki konumuyla kurduğu ilişki neden sonuç bağlamında irdelenmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede, alana yönelik literatürün zenginleştirilmesi, daha önce yapılan

Şekil: 2

Karaköy-Tophane Bölgesi ve Tarihi Yarımada'ya bakış (Okyay, 2015).

Şekil: 3
Çalışma alanında yer alan yapı adalarından görünüşler (Okuyay, 2015).

mimari tespit çalışmalarının mevcut eksikliklerinin bir ölçüde tamamlanması, bölgenin sahip olduğu mimari karakteri meydana getiren değerlerin olduğu kadar somut ve somut olmayan unsurların irdelenmesi ve içerisinde buldukları bağlamsal bütünlüğün anlaşılması hedeflenmiştir. Alanda ulaşılmaması hedeflenen bütüncül değerlilik haritası, bölgede halihazırda yaşanmakta ve yaşanması muhtemel olan değişimin ön çalışmalarının yapılması ve alandaki etkisinin değerlendirilmesine yönelik mevcut koşulların anlaşılmasını olanaklı kılmaktadır.

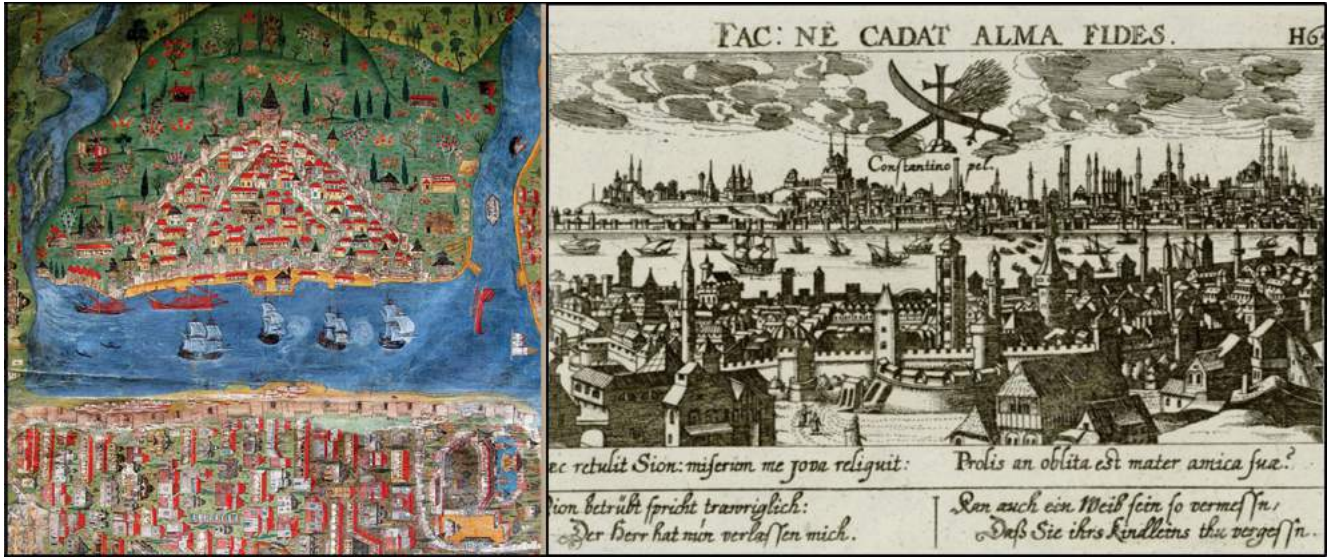
2. Karaköy-Tophane Bölgesi'nin Tarihsel Gelişimi ve Mevcut Durumu

Notitia Dignitatum (URL-1); Theodosios zamanındaki sur içinde kalan ve o dönemde Regio Sycaena denilen bölgede bir kilise, bir forum, hamamlar, tersane,

büyükçe bir sundurma, tiyatro, değirmen, fırın ve 431 hane bulunduğunu yazmaktadır. Theodosios'un Regio Sycaena'sı daha sonraları Syca ismi ile anılmış, sonrasında ise tepelik bir alandan düzlükteki limana açılan Haliç ve Körfez arasında bir yarım daire içinde tasvir edilen Galata'ya dönüşmüştür (Kuban 1996, 55-159). Bizans'ın 13. bölgesi olan bu alan; Müller-Wiener (2003, 30-42) tarafından, yer yer genişleyip daralan kıyı şeridi üzerinde depo, atölye ve binaların –ve muhtemelen tek tük meyhanelerin- yer aldığı, çok çeşitli malların üretildiği, alışveriş yapılan, tüccarların veya kiliselerin mülkiyetinde bulunan iskelelere sahip bir serbest liman bölgesi olarak tasvir edilmektedir. 12. yüzyılın sonlarında bölgeye yerleşen Cenevizlilere Latin işgali sonrası çok özel haklar tanınmış; bu durum, 14. yüzyılın başlarında, kentin genişletilerek

Şekil: 4
Çalışma alanında yer alan yapı adalarından görünüşler (Okuyay, 2015).

sur ve hendeklerle çevrenmesine olanak tanımıştır (Akin 2011, 82-86).

Arseven (1989, 40) Fetih'in ardından Galatalıların büyük bir kısmının gemileriyle İtalya'ya göç ettiğini, kalanların da şehri terk etmemesi için Fatih'in evlerini, mağazalarını, değirmenlerini, bağlarını ve gemilerini kendilerine bıraktığını; yalnız Osmanlı Devleti'nin iradesini göstermek amacıyla Galata Surları'nın bir kısmının yıktırıldığını ifade etmektedir. Ancak bu bölge, Osmanlı Dönemi'nde de gerek mimari gerek kültürel bağlamda Tarihi Yarımada'nın geleneksel ahşap dokuyla bezeli çehresinden uzak, kozmopolit bir liman şehri olarak gelişmeye devam etmiştir (Çelik 1996, 20-26). Kuban (1996, 215-219) konuyla ilgili olarak; Galata'ya batılı bir yaşam alanı niteliği kazandırmanın yalnızca İtalyan kökenliler ya da Rumlarla Yahudilerin burada yaşamaması olmadığını; Galata'yı olduğu gibi korumanın Osmanlı toplumunun kendi seçimi olduğunun altını çizmektedir. Fatih'den başlayarak bölgede uygulanan iskan politikaları; sur içinde yer alan bölgenin ve o bölgede yaşayan halkın büyük ölçüde korunarak Türk mahallelerinin bu alanın hemen çevresinde kurulmaya başlanması bu savı doğrular niteliktedir (Şekil 5).

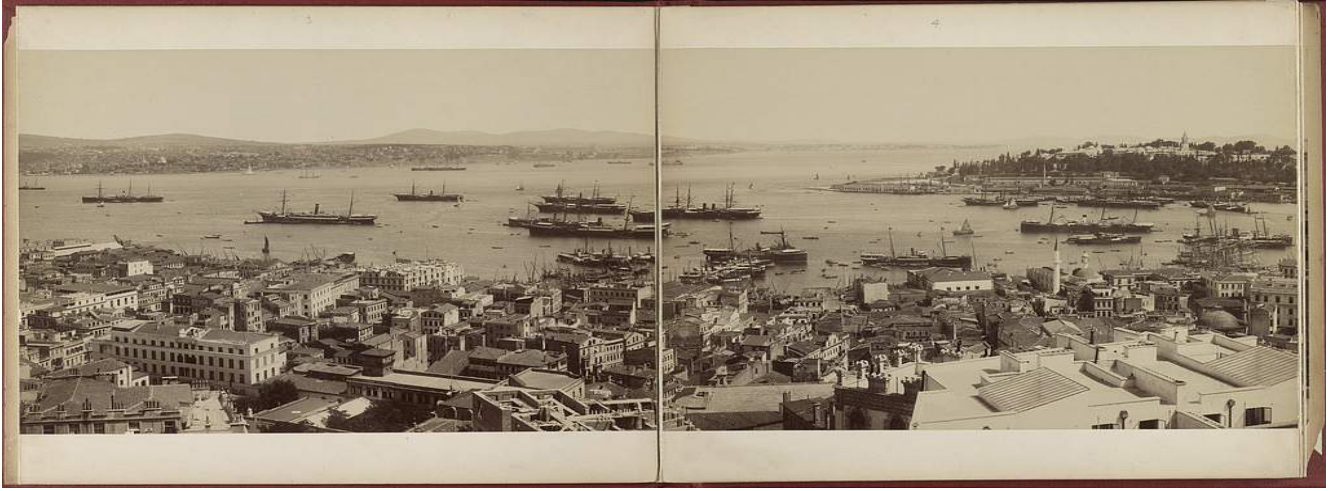
Batılılaşma Dönemi'nde de bu durumun, dönemin değişen konjonktörü çerçevesinde biraz farklılaşarak devam

ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu dönemde sur içinde yer alan ve bugünkü Karaköy'ü içine alan Galata; yüzyıllardır liman ve limana bağlı ticaret işlevinin aktif olarak sürdürüldüğü, Ceneviz Dönemi yerleşiminin ve Avrupalı kültürün yoğun olarak izlerini taşıyan, bu durumun uzantısı olarak özellikle 19. yüzyıl ve sonrasında Levanten kesimle kurduğu ilişkinin mekânsal yansımalarını etkin biçimde hissettiren bir semttir. Hemen sur dışındaki Tophane ise; Galata Surları'nın bittiği bölgede stratejik olarak konumlanmış, Kılıç Ali Paşa Camii ve çevresindeki yapılarla Türkleştirilmiş ve Müslümanlaştırılmış, sanayi ve endüstriyel kimliğin ön plana çıktığı; ancak sonrasında Tophane Kışlası, Nusretiye Camii ve Saat Kulesi'nin de inşasıyla zenginleşen prestijli bir geçit alanıdır.

Bu dönemde yaşanan değer değişiminin, sosyal, kültürel ve mimari düzlemdeki izlerini kentin belirli bölgelerinde, ancak en çok Galata-Pera-Karaköy üzerinde hissettirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bölge, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde belki de en parlak çağını yaşamış olup Altıncı Daire'nin kurulması; İngilizler ve sonrasında pek çok diğer devletle imzalanan anlaşmalarla bağlantılı olarak Galata ve çevresinin çok sayıda banker, tacir ve yatırımcı için gözde bir yer haline gelmesi, ulaşım faaliyetlerine yönelik yapılan yatırım ve gelişmeler, bölgenin

Şekil: 5

(Solda) Matrakçı Nasuh'un 1553 tarihli ve (Sağda) Meisner'in 1638 tarihli Galata ve Tarihi Yarımada'yı tasvir eden gravürleri (URL-2,3)

Şekil 6
Galata Kulesi'nden Galata ve Tophane'ye
bakış (URL-4)

önem kazanmasında rol oynayan belli başlı unsurlardır (Akın 2011, 97-125). Yine bu süreçte; alan genelinde çoğunlukla kargir, yüksek katlı, Batılı üslupta plan ve cephe düzenine sahip yapılar inşa edilmiş ve modern taş bir rihtim yapılmaya başlanmıştır. Bu yapılarla sosyal yaşantıdaki dönüşümün de izlerini yansıtan biçimde; kafe, pastane, taverna, içkili eğlence mekânları ve tiyatro gibi çeşitli işlevler yüklenmiş; Galata ve çevresi bu dönemde bir kez daha Avrupalı yaşantının simgesi haline gelmiştir (Mantran 2001, 286-298).

Öte yandan, değişen yaşam koşulları ve ihtiyaçlara bağlı olarak dönemin ruhu içerisinde gerçekleştirilen ve dünyanın pek çok önemli kentinde örneklerine rastlanan uygulamalar çalışma alanında da kendini göstermiş olup bunların başında kuşkusuz Cenevizlilerden kalma surların Altıncı Daire'nin kararıyla yıkılması gelmektedir (Akın 2011, 106-107). Bu önemli askeri anıtların yıkımı; sahip oldukları tarihsel, belgesel ve teknik değerlerin yok edilmesine sebebiyet vermesi kadar, kent belleği ve imgesinin geri dönülemez bir biçimde tahrip edilmesi bakımından da sorunludur. Yine aynı dönemde inşa edilen taş rihtim ve dolgu alanlar ise; yıkılan kıyı surlarının da etkisiyle bölgede kent dokusunun denizle olan ilişkisini büyük ölçüde değiştirmiş ve kent mekân algısını sekteye uğratmıştır (Şekil 6).

Cumhuriyet yıllarının ise, Karaköy ve Tophane bölgesi açısından gerek mimari

gerek sosyoekonomik anlamda zorlu geçtiğini söylemek mümkündür. Başkentten Ankara'ya taşınmasıyla İstanbul'un giderek gözden düştüğü ve kente yapılan yatırımlarda büyük ölçüde azalma olduğu bilinmektedir. Menderes Yıkımları olarak adlandırılan ve 1950'li yıllarda hızlı ve iyi planlanmamış biçimde gerçekleştirilen kentsel planlama uygulamaları sırasında; kent belleği açısından önemli kültür varlıklarının da yer aldığı çok sayıda yapı ve yapı grubu yok olmuştur. Pervititch ve Suat Nirven Haritalarından rahatlıkla izlenilebilen bu değişikliklerin en önemlileri Kemeraltı ve Maliye Caddeleri'nin açılışı olup istimlaklerin çalışma alanı ve çevresindeki belirli başlı zaiyatları arasında, Aziziye Karakolu, Havyar Han, Borsa Han, Patrikiadis Han, Noradunkyan Han, Kevork Bey Hanı, Manukoğlu Hanı, Vagon Li Binası, Mehmet Ali Paşa Hanı, D'Aronco'nun Karaköy Mescidi gibi yapılar bulunmaktadır (Pervititch, 2000). Genel olarak Galata ve çevresinin mekânsal algılanışını ve günümüzdeki görüntüsünü büyük ölçüde farklılaştıran bu müdahaleler; sonrasında hızlı biçimde değişen kent dokusu ve çok katlı betonarme ofis ve gümrük binalarıyla birleşerek alandaki tahribatın artmasında rol oynamıştır. Bu durum, alanın gündüzleri yoğun; fakat gece tenhalaşan kısmi bir iş merkezi haline gelmesinde de etkili olmuştur.

Buna ek olarak, bölgede yaşayan gayrimüslim vatandaşların kentten ayrılarak bölge ve çevresinde Müslüman nüfusun

Tescil Durumu	Parsel Sayısı	Yüzde
Tescilli	202	39 %
Tescile Öneri	22	4 %
Dokuyla Uyumlu	128	24 %
Dokuyla Uyumsuz	141	28 %
Tescilsiz Boş Parsel	26	5 %

Tablo 1
Karaköy-Tophane Bölgesi'ndeki yapıların tescil durumları

artmasının; yakın dönemde yaşanan kimlik karmaşası ve belleksel kopukluğun önemli sebeplerinden biri olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu durum, 1940'ta çıkarılan ve gayrimüslim iş adamlarına uygulanan Varlık Vergisi ve 6-7 Eylül olaylarıyla da kendini göstermiş; yaşanan olumsuz süreç kente yaşamını sürdüren Müslüman ve Türk olmayan kesimin ilerleyen yıllarda ülkeyi terk etmesi ve bu kişilere ait çok sayıda mülkün el değiştirmesi ile sonuçlanmıştır (Ökte 1951, 47-50). Zaten halihazırda özgün kullanıcıyı yitirmiş olan bu önemli alan yüzyıl sonu itibariyle yer yer tanımsız ve bağlamından kopuk bir hal almış; çevre ölçeğinde yasal koruma çerçevesinin etkin biçimde sağlanmasının gecikmesine de bağlı olarak neredeyse bir çöküntü bölgesi olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Bölge, günümüzde İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 07/07/1993 gün, 4720 sayılı kararı ile ilan edilen Beyoğlu Kentsel Sit Alanı içinde yer almaktadır. Planlama

ve İmar Müdürlüğü'nün 2005 yılı Kentsel Sit Alanı Envanteri ve Beyoğlu Belediyesi'nden edinilen güncel Tescilli Eski Eserler Ada-Parsel listesinin karşılaştırılmalı verilerine göre ise çalışma alanında bulunan 519 parselden 202'si tescilli durumdadır (Tablo 1).¹ Çalışma alanında yer alan Kemankeş Mahallesi 112 pafta, 78 ada ile 2498 ada 45 parselde bulunan kısım ise 15.12.1994 tarih 94/6345 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile "Turizm Bölgesi" ilan edilmiştir.

Çalışma alanı olarak seçilen Karaköy ve Tophane bölgeleri doku, karakteristik özellikler ve yapı yoğunluğu bakımından birbirinden ayrışma göstermektedir. Karaköy; düzenli yapı adaları ve anıtsal yapılarla birlikte, ana akslar çevresinde sıralanmış sivil mimarlık örnekleriyle bezeli dokusuyla kentsel bağlamda daha düzgün bir gelişim gösterirken; Tophane, büyük ölçekli anıtsal binaların kaybının akabinde bütünlüğünü yitirmiş, önemli simgesel yapıları ve antrepo binaları ile daha dağınık ve tanımsız bir görünüm sergilemektedir.

Şekil 7
Karaköy-Tophane Bölgesi'ndeki yapıların tescil durumları

¹ 106 ada 7-9-26-29 ile 119 ada 1-6-22-23-25-27 parsellerde yer alan yapılar sağlıklı yapıldığına tespit edilmiş; parsel öneri, kabul edilmiş; Salıpazarı Kuvayıyer Liman Projesi kapsamında ele alınması planlanan 2498 ada 71-72 ve 74 parseller ise proje detayları kesinleşmediği için değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Meclis-i Mebusan Caddesi'nin ana bir aks olarak gelişmesi, bu bölgenin çevresindeki ahşap konut dokusunun da yerini çok katlı yüksek ofis binalarına bırakmış olması bölge açısından önemli bir değer kaybına işaret etmektedir.

Korunarak günümüze ulaşabilen tescilli kültür varlıkları arasında ise; 19. yüzyılın Batılı üslupta inşa edilmiş Neoklasik, Neorönesans, Eklektik, Barok ve Art Nouveau yapı örnekleri yoğun olarak göze çarpmaktadır (Şekil 7). Bu yapılar, günümüzde ticari işletmeler, dükkanlar, hanlar ve ofis olarak varlıklarını sürdürmekte; yerin süregelen yeme-içme ve eğlence kültürünün bir uzantısı olarak alan genelinde çok sayıda restoran ve kafe de işlev vermektedir.

Bölgede son yıllarda hızlı bir dönüşüm ve canlanmanın yaşandığını söylemek mümkündür. Uzun süre bakımsız halde kalmış tescilli yapıların birçoğu; kapsamlı onarımlar geçirerek otel, kafe ve restoran olarak yeniden düzenlenmektedir. Bu kafe ve restoranlar; bazıları geç saatlere kadar çalışan, genel olarak günün her saati canlı, son derece gözde eğlence mekânları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede gerçekleştirilen onarımlar ve yeniden işlevlendirilen yapılar, bölgede canlılığı arttırması ve kullanım saat aralığının genişlemesi bakımından sevindirici olsa da; kontrolsüz ve hızlı bir şekilde yaşanan bu farklılaşma, bölgedeki tahribatı artırma riski taşıması bakımından endişe vericidir.

3. Bir Kültürel Miras Alanı Olarak Karaköy-Tophane Bölgesi'nin Sahip Olduğu Değerler

3.1 Kültürel Miras Değerleri

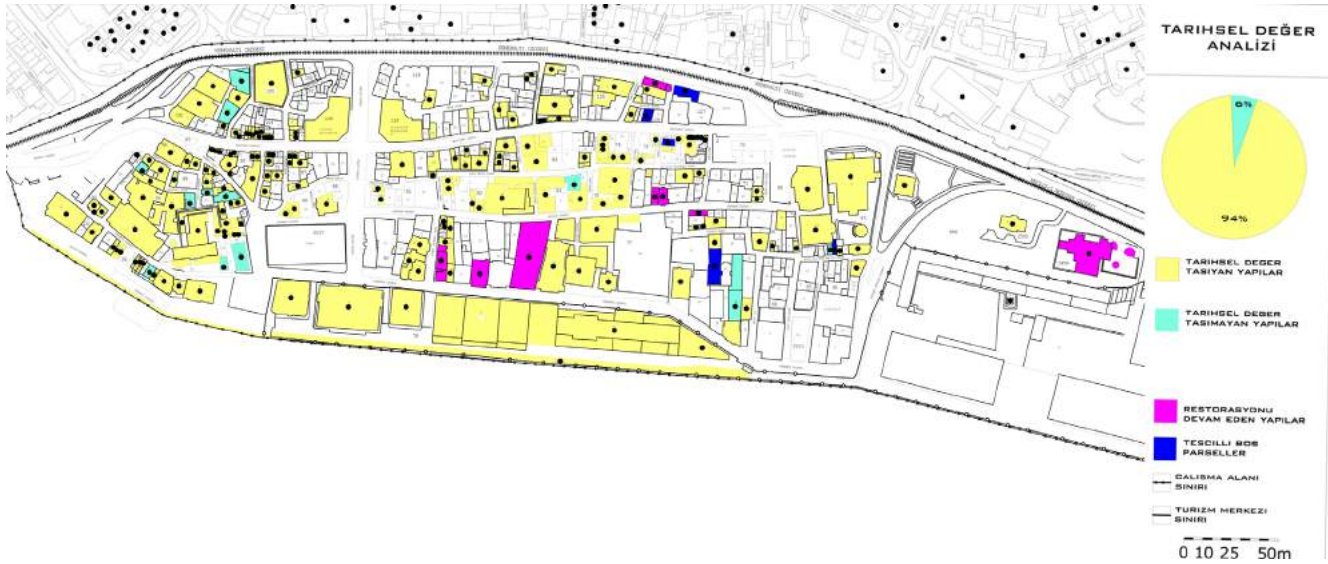
Kültürel miras, var olduğu dönem ve yere özgü, devamlılığı olan bir sosyal yapıdır ve kendini meydana getiren değerler ile yakından ilintilidir. Bu yere özgülük, aynı zamanda uluslararası ve ulusötesi bir çoklu yaratım döngüsünün de parçasıdır ve evrensel öneme sahiptir. Bu nedenle, kültürel değer ve miras kavramları söz konusu olduğunda, tekille bütün arasında birbirini doğuran, besleyen ve geliştiren kompozit bir ilişkidir söz etmek mümkün

olmaktadır. Başka bir deyişle, değer kavramı bir bakıma mirasın ve onu oluşturan küçük veya büyük ölçekli bütün öğelerin temel taşı ve koruma olgusunun en önemli dayanak noktasıdır.

Değer, dilimizdeki ilk kullanımıyla 'Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet' anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2011). Burada dikkat çeken önem belirlemek fiili, koruma alanında gerek kuramsal gerek pratiğe dönük olarak değerlendirilsin; bir yapı, alan veya çevrenin, daha geniş tanımla bir yerin; niteliğini tanımlamak ve bütünü içindeki anlamını kavramak ihtiyacından doğmaktadır. Zira bir miras öğesinin gelecek kuşaklara aktarılabilmesinin ilk adımı; nasıl, neden ve hangi ölçüde korumaya esas teşkil eden kültürel niteliklere sahip olduğunun anlaşılması ve tanımlanmasıdır.

Bu bağlamda; ilk olarak Riegl, 1903 yılında yayımlanmış olduğu 'Modern Anıt Kültü' eseriyle eskilik değeri, tarihi değer, amaçlanmış anımsatma değeri, kullanım değeri, yenilik değeri, görece sanatsal değer gibi pek çok kavramı tartışmaya açmıştır. Akabinde, koruma olgusunun bilimsel çerçevede kapsamlı bir şekilde ele alınmasına yönelik teorik çalışmalara paralel olarak; çeşitli değer tanımları ve sınıflandırmalar literatürde yerlerini almıştır. Bu sınıflandırma ve tanımların hazırlandıkları dönem ve kişilere göre farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür.

Özellikle son yıllarda farklı uzman, kurum ve kuruluşlar tarafından oluşturulan ve yayımlanan değer esaslı koruma metodolojileri (English Heritage, 1998; ICOMOS Australia, 1999, 2013 vd.) ekseninde; bu konu koruma pratiği bakımından sistematik bir bağlamsal çerçeve hazırlanmasına olanak tanıyacak biçimde ele alınmaya çalışılmaktadır. Benzer şekilde, ülkemizde de konu üzerine çeşitli çalışmalar yürütülmekte olup Madran ve Özgönül (2005) ile ICOMOS Türkiye'nin (2013) yaptığı yayınlar kültürel değerler ve bu değerlerin korumadaki yeri ile ilgili kaynakların başında gelmektedir. Makaleye konu olan

değer belirleme çalışması kapsamında ise; ICOMOS Türkiye tarafından yayımlanan 2013 tarihli Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde yer alan kültürel miras değerleri esas alınmıştır. Ancak, bu bildirgede yer almayan sembolik değer, eğitim değeri, ekonomik değer ve çokkatmanlılık değeri de; alanın sahip olduğu değerler ve nitelikleri bağlamında sağlıklı bir irdeleme yapılmasına katkıda bulunacağı düşüncesiyle değer skalasına eklenmiştir.

3.1.1 Tarihsel Değer

ICOMOS Türkiye Kültürel Mirası Koruma Bildirgesi'nde (2013) tarihsel değer; miras öğelerinin tarihsel önem taşıyan bir "olay", kişi ve/veya kurumla ilişkili olması veya eskiliği olmak üzere iki ölçütle bağıntılı olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımla ilintili olarak; çalışmalar kapsamında, tarihin belirli bir dönemine ait iz taşıyan ve bu dönemin anlaşılmasına yönelik doğrudan ya da dolaylı bir referans oluşturan yapı veya yapı grupları "tarihsel değer taşıyan yapılar", tescilli parsellerde rekonstrüksiyon yapılan veya yeni yapılaşma olan örnekler "tarihsel değer taşımayan yapılar" olarak nitelendirilmiştir (Şekil 8).

Bu bağlamda, makaleye konu olan çalışma alanında tespiti yapılabilen yapılardan çok azının tarihsel değer taşımadığı düşünülmektedir. Tarihsel değer taşıdığı düşünülen tescilli yapılar ise 199 adet olarak tespit edilmiştir. Çoğunluğunu geç dönem Batılı üsluptaki kargir, çok katlı han ve apartmanların oluşturduğu bu yapılar, alan genelinde dikkat çekici bir baskınlığa sahiptir. Bu veri, yerin korunmuşluk durumuna verdiği olumlu referansa paralel olarak, geçmiş ile kurduğu kültürel ilişkiye önemli bir katkı sağlaması bakımından oldukça değerlidir (Tablo 2).

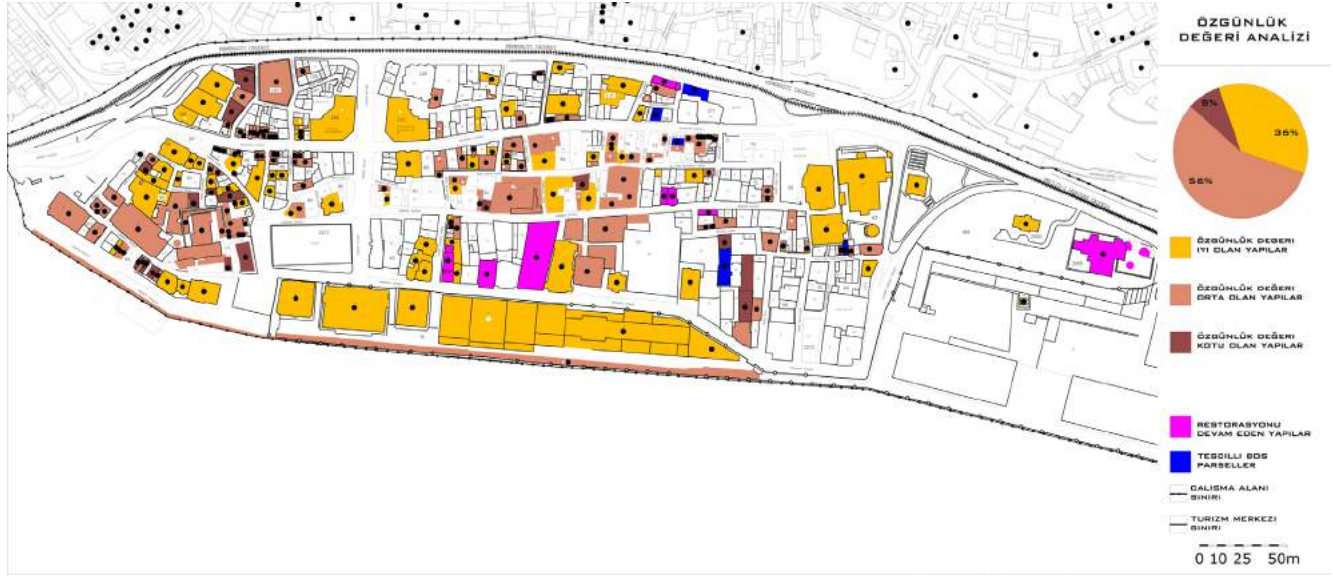
3.1.2 Özgünlük Değeri

Bilindiği üzere, özgünlük kavramı ve bu değer varoluşsal niteliğine dair esaslar; çağdaş koruma anlayışının önemli yapı taşları arasında yer almaktadır. Feilden ve Jokilehto (1998, 66-74), özgünlük kriterlerini tasarım, malzeme, işçilik ve çevresel faktörler bağlamında değerlendirmekte; UNESCO (2005, 21-22), bu kriterlere Nara Özgünlük Belgesi'nin (ICOMOS 1994) 13. maddesine referans vererek gelenek, teknik, yönetim sistemi, dil ve ruh, hissiyat gibi somut olmayan kültürel mirasın diğer öğelerini de eklemektedir.

Şekil: 8
Karaköy-Tophane Bölgesi tarihsel değer analizi

Tablo: 2
Karaköy-Tophane Bölgesi Tarihsel Değer Analizi.

Tarihsel Değer	Yapı Sayısı	Yüzde
Tarihsel Değer Taşıyan Yapılar	199	94 %
Tarihsel Değer Taşımayan Yapılar	12	6 %

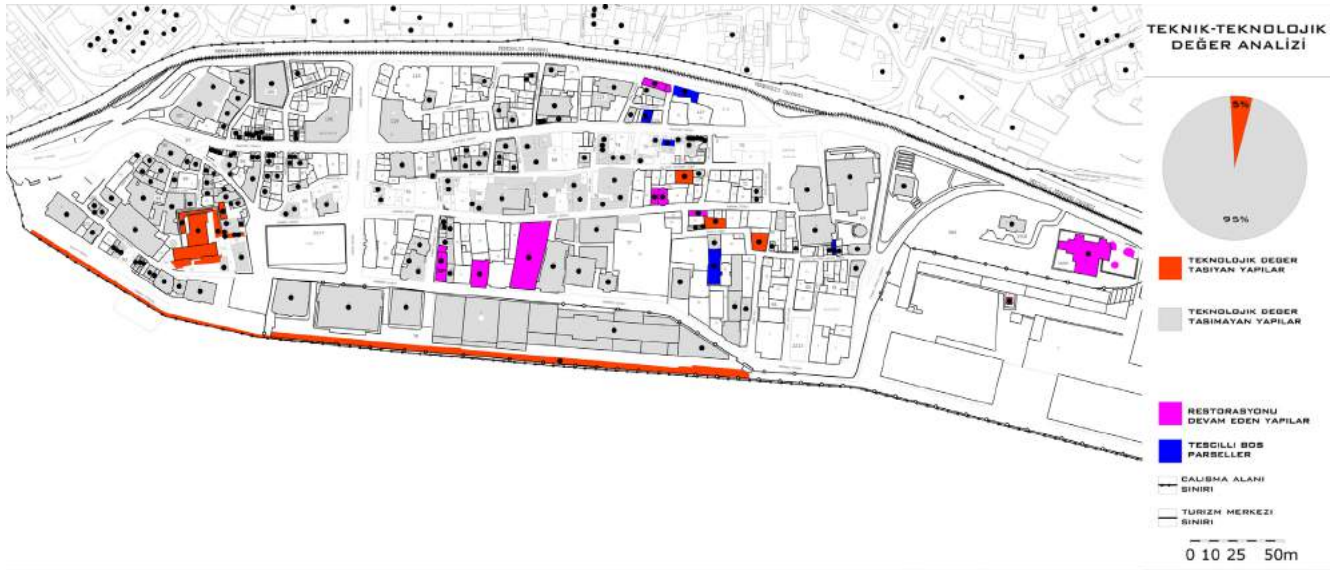
Şekil: 9
Karaköy-Tophane Bölgesi özgünlük değeri analizi

Bu değerlendirmeler ışığında; özgünlük değeri analizi kapsamında çalışma alanı sınırları içerisinde yer alan tescilli yapılar “iyi,” “orta” ve “kötü” olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmada değerlendirilen yapıların yapım sistemi, tekniği, cephe düzeni, çatı biçimleniş, örtü malzemesi vd. öğeleri bakımından, özgün mimari karakterlerini sürdürübilme ve çevresiyle uyum gibi kriterler dahilinde mevcut durumları tespit edilmiştir (Şekil 9). Özgün mimari karakterini; tasarım, malzeme, yapım tekniği ve çevreyle kurduğu ilişki bakımından günümüze kadar aktarabilmiş yapıların özgünlük değeri “iyi”; bu özelliklerini bir ölçüde kaybetmiş, plan ve cephe düzenlerine kısmi müdahaleler yapılmış, kapı pencere doğramaları değiştirilmiş veya zarar görmüş yapıların özgünlük değeri “orta”; plan, cephe, yapı elemanı ve detayları bakımından büyük ölçüde kayba uğramış, kapsamlı restitüsyon ve restorasyon çalışmaları gerektiren yapılar özgünlük değeri açısından “kötü” olarak tanımlanmıştır (Binan 1994, 267-272; Binan 2013, 16-18). Yukarıda belirtilen kriterler doğrultusunda yapılan değerlendirmelerde; halihazırda

bölgedeki tescilli kültür varlıklarından özgünlük değeri “iyi” olan yapıların sayısı 76, “orta” olan yapılarınki ise 118 olarak belirlenmiştir (Tablo 3). Bu yapılar, alan genelinde inşa edildikleri dönemin özgün mimari karakterini kısmi kayıplarla da olsa halen sürdürülebilmeleri bakımından oldukça değerlidirler. Özgün yapıların genele oranı dikkate alındığında; alanda yer almakta olan kültür varlıklarının sahip olduğu nitelikler kadar bölge genelinde de özgün mimari karakterin ve doku bütünlüğünün büyük ölçüde korunabildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan, çalışma alanında özgünlük değeri “kötü” olarak nitelendirilen; başka bir deyişle özgünlüğünü yitirmiş 17 adet yapı tespit edilmiştir. Bunların büyük çoğunluğu, tescilli parselde yer alan niteliksiz yapılaşmalar olup zaman içerisinde yapılmış hatalı müdahale ve ihya çalışmaları; özgünlük kaybının dikkat çeken nedenleri arasında yer almaktadır. Bu durum, bölgenin geleceği açısından restorasyon çalışmaları süren yapılarda uygulanacak yöntemlerin çağdaş koruma anlayışına uygun gerçekleştirilmesi gerekliliğinin bir kez daha altını çizmektedir.

Tablo: 3
Karaköy-Tophane Bölgesi özgünlük değeri analizi

Özgünlük Değeri	Yapı Sayısı	Yüzde
Özgünlük Değeri İyi Olan Yapılar	76	36 %
Özgünlük Değeri Orta Olan Yapılar	118	56 %
Özgünlük Değeri Kötü Olan Yapılar	17	8 %

3.1.3 Teknik-Teknolojik Değer

Karaköy-Tophane Bölgesi'nin imgesel ve materyal çağrışımları değerlendirildiğinde; alana ilişkin en önemli verilerden birinin yüzyıllar boyunca üretim ve bu üretimle kurduğu mimari ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Bu ilişkiye kaynaklık eden göreceli sanatsal veya teknik değeri açıklarken; Feilden ve Jokilehto (1993, 19), bilimsel ve eleştirel tarihi değerlendirmeye dayalı, tasarım, teknik, strüktürel ve işlevsel anlayışla doğrudan ilişkili bir olguya referans verirler. Bu olgudan doğan ve gelişen teknik-teknolojik değer; aynı zamanda kendi dönemi, diğer dönemler ve günümüz ile dolaylı bir bağ kurmaktadır. Ancak bu dolaylı bağlantının somut verilerle ortaya konulması oldukça güç olduğundan; alanda yapılan değer belirleme çalışmalarında yalnızca teknik, strüktür ve işlev özelliklerinden kaynaklanan teknik-teknolojik değer belgelenmesine çalışılmıştır (Şekil 10).

Çalışmalar sonucunda elde edilen verilere göre; alanda değer belirleme çalışmaları yürütülen 211 tescilli parselden günümüzde yalnızca onunun teknik-teknolojik değer taşıdığını söylemek mümkün

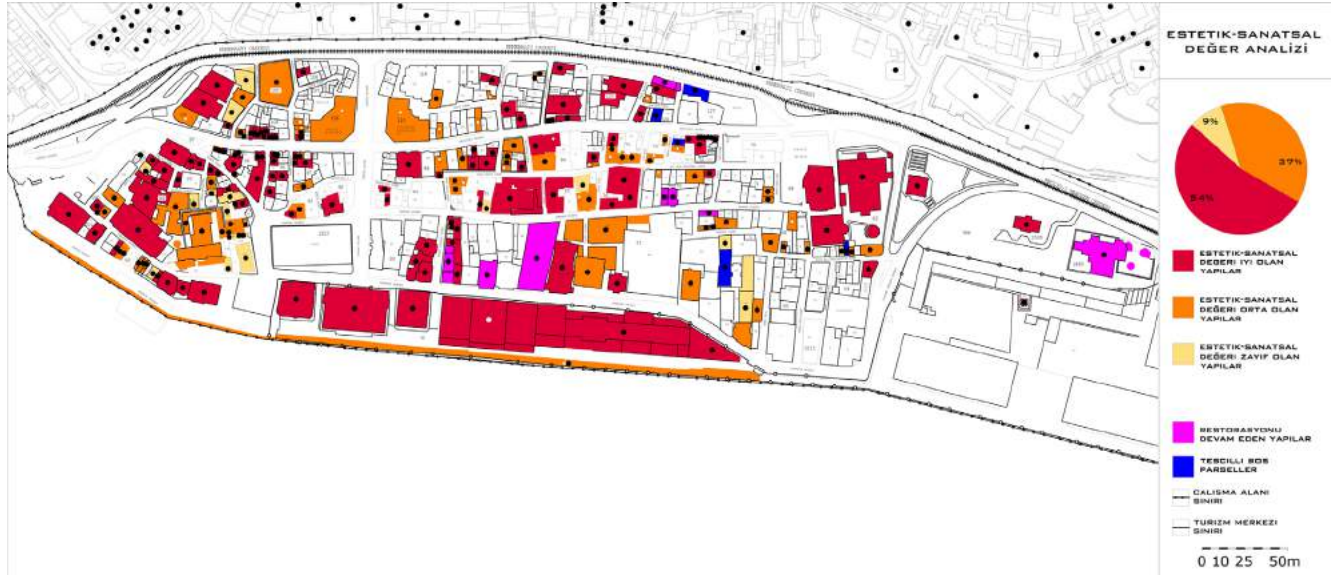
olmaktadır. Bu sayı, alan geneline kıyasla oldukça düşük bir orana tekabül etmekte olup halihazırda teknik-teknolojik değer taşımadığı saptanan yapıların bölge genelinde dikkat çekici çoğunluğu oluşturduğu anlaşılmaktadır (Tablo 4).

Özellikle Tophane ve çevresinin yüzyıllar boyunca sahip olduğu; üretime yönelik, geleneksel ve endüstriyel kimliği dikkate alındığında bu oran son derece düşündürücüdür ve bölge genelinde açık biçimde bir değer kaybına işaret etmektedir. Bu değer kaybı; büyük ölçüde uygarlığın gelişimine bağlı olarak, yalnızca ülkemizde değil; tüm dünyada endüstri alanlarında örnekleri görülen bir durumdur. Geçtiğimiz yüzyılda sanayi ve gelişim süreci başka bir boyut kazanmış; bu ve benzeri üretim alanları, çoğunlukla etkin işlevsel niteliğini yitirmiş ve kent merkezlerinin dışına taşınmıştır. Ancak, çalışma özelinde ortaya çıkan bu tabloda Altıncı Daire ve Menderes Dönemi yıkımlarının önemli bir payı olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. Başta Ceneviz Surları, Tophane Kışlası ve meydanı çevreleyen diğer yapı adaları olmak üzere; alanda geri dönüşsüz biçimde kaybedilen çok sayıda kültür

Şekil 10
Karaköy-Tophane Bölgesi teknik-teknolojik değer analizi

Teknik-Teknolojik Değer	Yapı Sayısı	Yüzde
Teknik-Teknolojik Değer Taşıyan Yapılar	10	5 %
Teknik-Teknolojik Değer Taşımayan Yapılar	201	95 %

Tablo 4.
Karaköy-Tophane Bölgesi Teknik-Teknolojik Değer Analizi

Şekil: 11
Karaköy-Tophane Bölgesi estetik-sanatsal değer analizi

varlığı dikkat çekmektedir. Öte yandan, özellikle 1960'lar ve sonrasında bölgede yer alan diğer küçük ölçekli üretim atölyeleri de terk edilmeye başlanmış ve konuyla ilgili olarak bölgede yaşanan değer tahribatı oldukça hızlanmıştır.

3.1.4 Estetik-Sanatsal Değer

Kültür varlıklarının sahip olduğu estetik-sanatsal değere yönelik yapılan çalışmaların pek çoğu kişisel veya toplumsal ölçekte, bireyin veya o kültürün ulaştığı beğeni seviyesi ile doğrudan bağlantılıdır. Bilinçli koruma anlayışının başlangıcından bu yana, değer ve değer belirleme üzerine çalışma yapan neredeyse tüm uzmanların ortak olarak sözünü ettiği bu değerlerin göreceliliği; Riegl'dan (1996, 69-83) günümüze üzerine çokça vurgu yapılagelen bir konu olmuştur. Bu bağlamda; çalışma kapsamında çevre ve bağlam ile uyum, iç mekânda ve cephede form, ölçek, tasarım, renk, doku ve malzeme gibi nitelikler ölçüt olarak kabul edilmiş; bütünsellik içerisindeki mekânsal, cephesel ve detay bazındaki sanatsal fikirsellik irdelenmiştir.

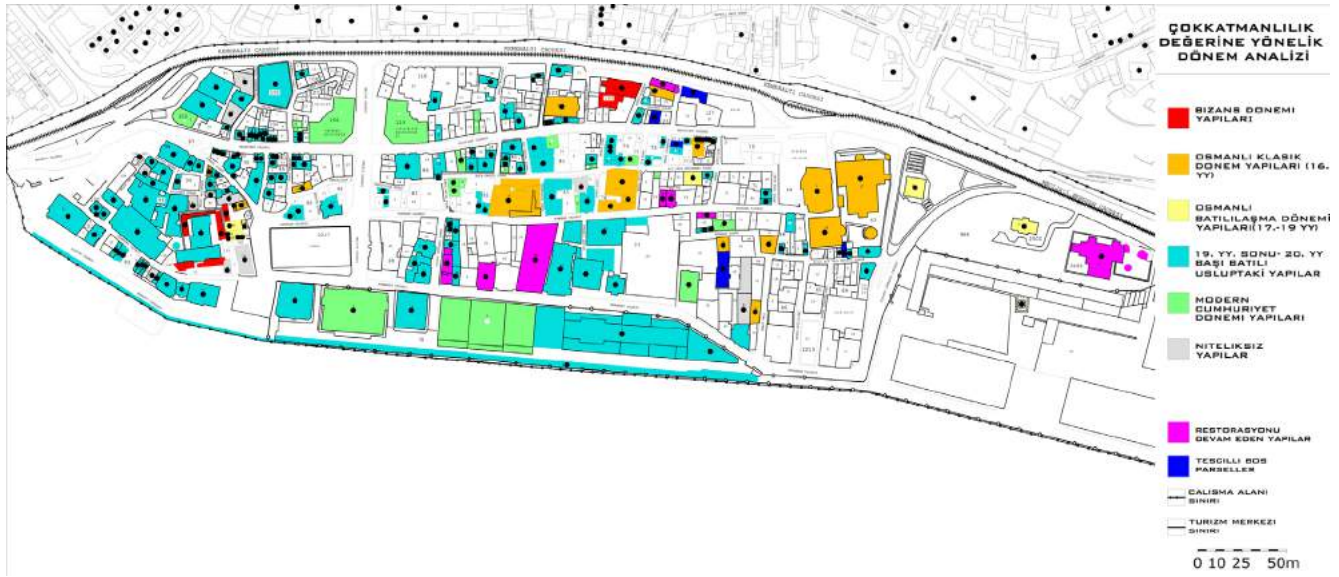
Değer belirleme çalışmalarına konu olan tescilli yapılardan 113'ünün estetik-sanat-

sal değeri "iyi" olarak nitelendirilmiştir (Şekil 11). Benzer şekilde, estetik-sanatsal değeri "orta" olarak nitelendirilen tescilli yapı sayısı 79'dur. Estetik-sanatsal değeri bakımından "iyi" olarak değerlendirilen yapılar genelin yarısından fazlasını oluştururken; sahip olduğu nitelikler bakımından "orta" olarak değerlendirilenler de azımsanmayacak sayıdadır. Alan genelinde, döneminin seçmeci mimari anlayışına ve tasarım bağlamında çok sayıda farklı üsluba referans vermekte olan cephe ve mekân düzenlemeleri; bu estetik ve görsel zenginliğin başlıca kaynağıdır.

Öte yandan, yapılan değer belirleme çalışmalarında 19 yapının estetik-sanatsal değeri "zayıf" olarak tanımlanmıştır (Tablo 5). Bu yapılar tasarım anlayışı, yapı detay ve bütünü oluştururan mimari karakter ile bezeme özellikleri bakımından çevre ölçeğinde sahip olunan görsel ritmin ve çoğulluğun dışında kalmış; "zayıf" nitelikli olarak yorumlanmışlardır. Halihazırda, bahsi geçen nitelikleri okunmaz biçimde zarar görmüş bazı yapılar da; bu 9%'luk dilimin içinde kalmaktadırlar.

Tablo: 5
Karaköy-Tophane Bölgesi estetik-sanatsal değer analizi

Estetik-Sanatsal Değer	Yapı Sayısı	Yüzde
Estetik-Sanatsal Değeri İyi Olan Yapılar	113	54 %
Estetik-Sanatsal Değeri Orta Olan Yapılar	79	37 %
Estetik-Sanatsal Değeri Zayıf Olan Yapılar	19	9 %

3.1.5 Çokkatmanlılık Değeri

Çokkatmanlılık, yapı çevreyi oluşturan tüm dönemlere özgü, biricik ve tekrar edilemez öğeler bütününe bir arada bulunmasından ve o yeri meydana getiren değerlerin sürdürülebilirlik bağlamında birbirine eklenmesinden kaynaklanmaktadır (ISMEP 2014, 39). Bu değer, çalışma alanı sınırları içerisinde yer alan kültür varlıklarının tekil ve bir aradalık durumları üzerinden rahatlıkla okunabilmektedir.

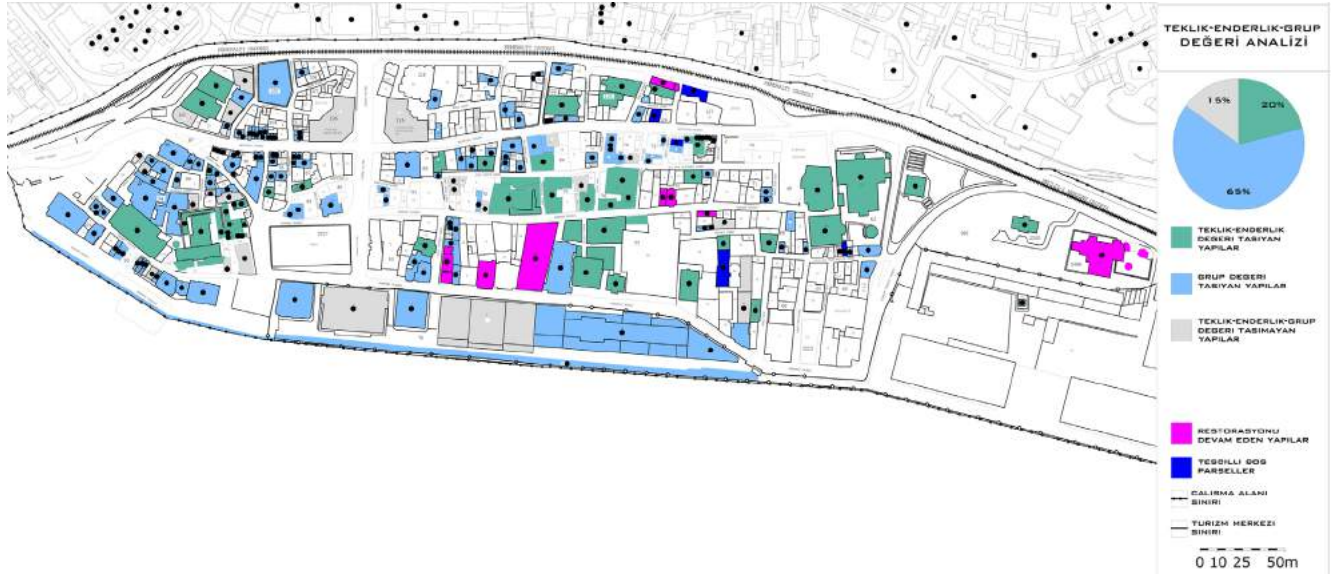
Makaleye konu olan çalışma dahilinde; Karaköy-Tophane Bölgesi'nde yer alan kültür varlıklarının ait olduğu dönemlerin tespiti yapılarak, alan ölçeğinde gelişimsel skalanın mevcut izlerinin belirlenmesi ve bölgenin çokkatmanlılık değerinin ortaya konulması amaçlanmıştır (Şekil 12).

Dönem analizi yardımıyla elde edilen mevcut tabloya göre; bölgede yer alan yapılar, üslup ve dönem özellikleri itibariyle; Bizans, Osmanlı Klasik Dönem, Osmanlı Batılılaşma Dönemi yapıları, 19.-20 yüzyıl Batılı üslupla inşa edilmiş yapılar ve Erken Cumhuriyet Dönemi yapıları olarak sınıflandırılabilir. Bu durum, bölgenin dönemsel zenginliğinin olduğu kadar farklı mimari ve kültürel niteliklere referans vermeyi sürdüren anlamlı bir katmanlaşmanın da göstergesi niteliğindedir.

Diğer yandan, alan genelinde deprem ve yangın gibi doğal felaketler başta olmak üzere çeşitli sebeplerle yıkılmış veya zarar görmüş çok sayıda yapı, aynı parsel üzerinde bir önceki yapının malzemeleri kullanılarak yeniden inşa edilmiştir. Bu anlamda, farklı dönemlerde inşa edilmiş pek çok kültür varlığı da kendinden önce gelen diğer yapıların plan ve malzeme bakımından ardılıdır. Bu süreklilik, yapı ölçeğinde çokkatmanlılık değerine önemli bir katkıda bulunmaktadır. Bizans Dönemi'nde inşa edilmiş ve halihazırda Kastellion'un kalıntıları üzerinde varlığını sürdürmekte olan Yeraltı Camii, bu durumun alan genelindeki en önemli kanıtıdır. Benzer şekilde, alanda yer alan kiliseler başta olmak üzere günümüze ulaşmış çok sayıda anıtsal yapı da kökensel olarak özdeş bir gelişim göstermektedir.

Kılıç Ali Paşa Camii ve Külliyesi Klasik Dönem Osmanlı; Tophane Meydanı ve çevresini imleyen Tophane Çeşmesi, Nusretiye Kasrı, Nusretiye Camii, Saat Kulesi gibi önemli kültür varlıkları ise Batılılaşma Hareketleri sonrası modernleşen devleti simgeleyen Osmanlı Batılılaşma Dönemi yapıları arasında öne çıkmaktadır. Bu anıtsal yapıların çevresini sarmalayan, Neoklasik, Neorönesans, Barok, Eklektik ve Art Nouveau üslupta inşa edilmiş pek çok kargir sivil mimarlık örneği; alanda günümüz dokusunun

Şekil 12
Karaköy-Tophane Bölgesi çokkatmanlılık değerine yönelik dönem analizi

Şekil: 13
Karaköy-Tophane Bölgesi teklik-enderlik ve grup değeri analizi

büyük çoğunluğunu oluşturan anlamlı bir bütünsellik içerisindedir. Bu miras, erken Cumhuriyet ve 1940 sonrası kargir yapılar ile desteklenmekte; bu süreçte inşa edilen yapılar gerek kendi dönem üslubunu başarılı bir biçimde yansıtan karakteri gerek ise kendinden önce yapılmış olan diğer kültür varlıklarıyla olan dokusal uyumu bakımından önem teşkil etmektedir. Sayıları çok fazla olmayan anıtsal ve sivil mimarlık örneği bu yapılar; çalışma bölgesinin bütünlüğüne değer katan bir diğer katman olarak ortaya çıkmaktadırlar.

3.1.6 Teklik-Enderlik ve Grup Değeri

Teklik-enderlik ve grup değerleri, yapı ve yapı gruplarının benzerleriyle kurduğu ilişkiden veya bu ilişkinin noksanlığından kaynaklanan önemli verilerdir. ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi'nde (2013) yer alan "benzerleri zaman içerisinde yok olmuş yapılar ya da yapı elemanları enderlik değeri" ve "türü, mimari üslubu ve tasarımcısı bağlamında benzeri olmayan ya da günümüze tekil olarak gelen yapı ya da yapı elemanları teklik değeri taşırlar." ibareleri bu ilişkinin doğasına ve tespit ölçütlerine dair önemli yönlendirmeler içermektedir.² Grup değeri ise, bir araya gelerek anlamlı bir bütünsellik içinde ele alınabilen, mimari ve işlevsel anlamda bir arada tasarlanmış veya yan yana getirilmiş yapı gruplarının taşıdığı bir değerdir.

Çalışmalar kapsamında bu değer bölgenin belirgin tarihsel dönemlerinin mimari üslup özelliklerini tekrar eden yapı karakterinin bir aradalığı üzerinden nitelenmiş ve kısmen Madran ve Özgönül'un (2005) çokluk değerine de referans verecek biçimde tanımlanmıştır. Bu bağlamda; alanın bütünsel değerlilik haritasının ve bölgede yer alan sivil mimarlık örneklerinin birbirleriyle kurduğunu ilişkinin daha belirleyici olması amacıyla; teklik-enderlik ve grup değerleri beraber ele alınmış; olası çakışmalar ihmal edilebilecek düzeyde olduğundan değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Alan genelinde benzerlerini zaman içerisinde yitirerek günümüze ulaşmış, az sayıda örneği bulunan veya türü, mimari üslubu ve tasarımcısı bağlamında teklik-enderlik değerine sahip yapılar 43 adet olarak tespit edilmiştir (Şekil 13). Bu yapılar, çalışmalara konu olan kültür varlıklarının 20%'lik bir bölümünü meydana getirmekte ve ağırlıklı olarak bölgede yer alan anıtsal yapılardan oluşmaktadır. Makaleye konu olan çalışma alanı sınırları içerisinde yer alan, anlamlı bir bütünsellik içinde değerlendirilen ve grup değerine sahip olduğu düşünülen yapılar ise çoğunluktadır (Tablo 6). Bu kültür varlıkları, çoğunlukla 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında inşa edilmiş kargir örnekler olup bölgenin mimari karakteri bağlamında yapısal ve anlamsal

² Ülkemizde henüz tüm kültür varlıklarına yönelik kapsayıcı ve detaylı envanterleme ve döküm çalışmalarının tamamlanmamış olması sebebiyle, ortak bir veri tabanı üzerinden değerlendirme yapma şansı olmadığı için yapıların hangilerinin günümüze benzerlerini yitirerek veya tekil olarak ulaştıklarını söylemek tam olarak mümkün olamamaktadır. Bu nedenle, bu iki değer çalışmaları kapsamında bir arada değerlendirilerek teklik-enderlik değeri başlığı altında sınıflandırılmıştır.

Teklik-Enderlik ve Grup Değeri	Yapı Sayısı	Yüzde
Teklik-Enderlik Değeri Olan Yapılar	43	20 %
Grup Değeri Olan Yapılar	137	65 %
Teklik-Enderlik veya Grup Değeri Olmayan Yapılar	31	15 %

Tablo: 6
Karaköy-Tophane Bölgesi teklik-enderlik ve grup değeri analizi

bütünlüğünü ortaya koymasından dolayı önemlidir. Bölgenin bugünkü mirasının temelini meydana getiren bu somut veri; tek başlarına kendilerine özgü birçok değer arz eden kültür varlıklarının, bir bütün olarak değerlendirildiklerinde yapı çevreyi oluşturan bir aradalığa da katkıda bulunabildiklerinin iyi bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen ölçütler dahilinde teklik-enderlik veya grup değerine sahip olarak nitelenemeyen yapıların önemli bir çoğunluğunu ise; alanda tekil veya ayrık biçimde yer alan ve Cumhuriyet sonrası dönemde organik bir biçimde ortaya çıkan kültür varlıkları oluşturmaktadır. Bölgenin çokkatmanlılık değerine önemli bir katkıda bulunan ve zaman içerisinde gelişen koşullara bağlı olarak ihtiyaç duyulan bu yapıların; inşa edildikleri dönem veya kültürel anlamlılıkla ilişkilerinin istemli bir doku bütünlüğü dahilinde kurulamamış olması sebebiyle teklik-enderlik veya grup değeri taşımadığı düşünülmektedir.

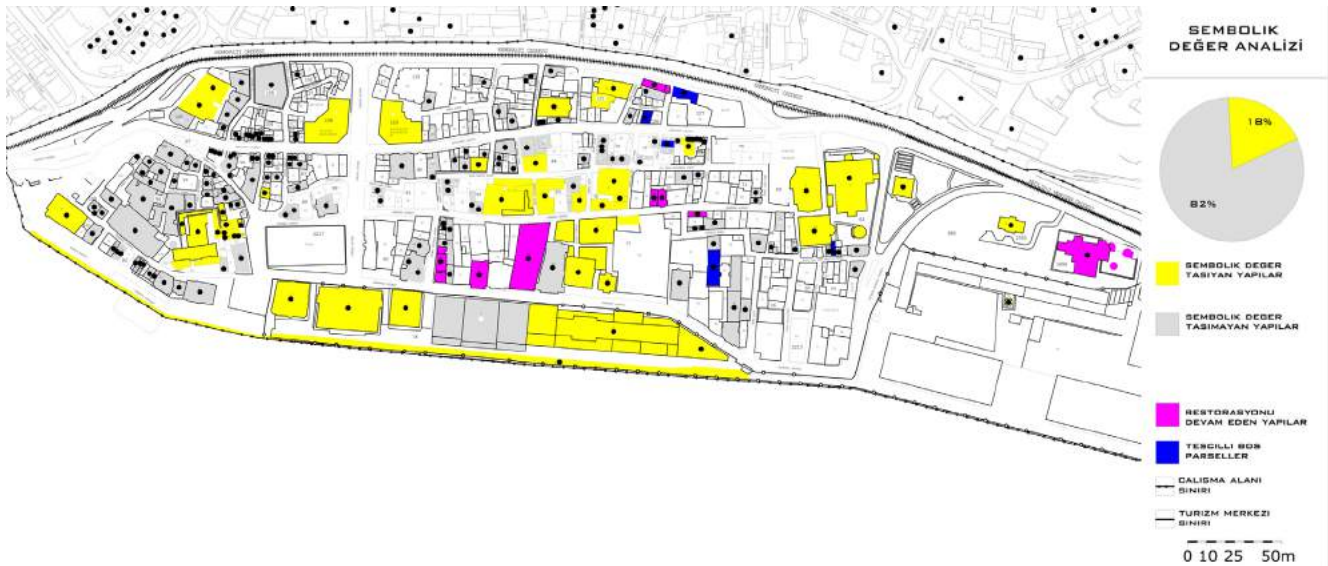
3.1.7 Sembolik Değer

Riegl (1996, 69-83); amaçlanmamış anıtların

değerini belirleyen onlarla ilişkilenen bireylerken, amaçlanmış anıtın anımsatma değerinin anıtı yapanlar tarafından işaret edildiğinin altını çizmektedir. Bu ayrım, sembolik değer özünü oluşturan önemli noktalardan biridir. Sembolik değere sahip taşınır veya taşınmaz tüm kültür varlıkları; belirli bir dönemin, bir olayın veya düşüncenin günümüzdeki yansımasıdır. Bu öğeler; bir bakıma toplumsal belleği var eden ve devamlılığını sağlayan, iletişime yönelik sembolik araçlar olarak da nitelenebilir. Bu iletişim dini veya politik olduğu kadar; bir ulusa özgü, manevi, bir yaşanmışlık veya gelenekle ilintili olabilir.

Karaköy-Tophane Bölgesi'nde yerin ruhuna, kimliğine ve kültürel önemine yaptığı katkı bakımından sembolik değer atfedilen kültür varlığı sayısı 39 olarak belirlenmiştir (Şekil 14). Kılıç Ali Paşa Külliyesi, Tophane Çeşmesi, Fransız Geçidi, Karaköy Palas, Yeraltı Camii, Karaköy Yolcu Limanı gibi bazı tescilli yapılar bunlardan başlıcalarıdır. Öte yandan, alanda yer alan diğer kültürel miras öğelerinin ise; içinde bulunduğu yapı çevre ile imgesel bağlantısı kurula-

Şekil: 14
Karaköy-Tophane Bölgesi sembolik değer analizi

Tablo: 7
Karaköy-Tophane Bölgesi sembolik değer analizi

Sembolik Değer	Yapı Sayısı	Yüzde
Sembolik Değer Taşıyan Yapılar	39	18 %
Sembolik Değer Taşımayan Yapılar	172	82 %

mamış olup sembolik değer taşımadıkları düşünülmektedir (Tablo 7).

Alan ölçeğinde incelendiğinde ise; bölgenin kendisini meydana getiren yapılardan görece bağımsız olarak sahip olduğu, tarih boyunca onunla ilişkili kişi, grup ve sosyal yaşantılardan edindiği bir sembolik değerden bahsetmek mümkün olmaktadır. Karaköy sahil hattı, Bizans Dönemi'nden günümüze özerk bir ticaret ve liman bölgesi olarak varlığını sürdürmüştür. Yüzyıllar boyunca bir Ceneviz kenti görünümü sergileyen bu yerleşme; 19. yüzyıl ve sonrasında ise Batılı kültürün ve kent yaşantısının simgesi olan ve ayrıcalıklı Levanten kesimle bütünleşen bir semttir. Çalışma alanının Tophane Bölgesi'nde kalan kesimi ise; ismini top dökümhanelerinden almış ve endüstriyel bir kökenden beslenen önemli bir miras alanıdır. 16. yüzyıl Osmanlı Devleti iskan politikalarına uygun olarak Kılıç Ali Paşa Külliyesi çevresinde yerleşim gösteren bu Müslüman mahallesi, sonraları Osmanlı Batılılaşma Dönemi'nin de simgesi haline gelmiştir. Bu en yalın iki tasvir; çalışma alanının kent belliğindeki yerini, kimliğini ve kültürel önemini yansıtarak çevre ölçeğinde sahip olduğu sembolik değeri gözler önüne sermesi bakımından son derece önemlidir.

3.1.8 Belgesel Değer ve Eğitim Değeri

Anıtların korunmasında ve onarılmasındaki amaç onları bir sanat eseri olduğu kadar bir tarihi belge olarak da korumaktır (ICOMOS 1964, Madde 3). Bahsi geçen değer, kültürel varlıkların ve bu varlıkların bir araya gelerek oluşturduğu yapı çevrenin mevcudiyetinden ve nesiller arası aktarım kapasitesinden kaynaklanmakta; bu aktarım, mimari koruma alanında kültürel varlıkların tekil ve grup olarak geçmişe dair sahip oldukları bilgilendirici nitelikler bütünü yardımıyla gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle, belgesel değer; bir yapı, yapı grubu veya yapı çevrenin varlığı

yoluyla geçmişe ait mimari, ekonomik, sosyal ve kültürel nitelikleri anlatabilmesi durumudur.

Beyoğlu Kentsel Sit Alanı içerisinde yer alan ve günümüzde Karaköy-Tophane Bölgesi'nde varlığını sürdürmekte olan kültürel varlıkların referans verdiği en önemli veri; kuşkusuz, 19. ve 20. yüzyıla ait mimari karakter ve onu meydana getiren sosyokültürel arkaplana yöneliktir. Ne var ki; Bizans'ın ilk dönemlerinden bu yana yerleşim alanı olarak varlığını sürdürmüş bu bölgenin, özellikle çalışma alanı sınırları içerisinde kalan kesiminde bu dokuya ait izleri takip edebilmek kolay değildir. Pek çok kaynakta bir Ceneviz kenti gibi tasvir edilen Galata'nın sur içi bölgesine ait kent izleri günümüzde büyük ölçüde yok olmuştur. Yalnızca Kastellion'un üzerine kurulmuş ve günümüzde Yeraltı Camii olarak varlığını sürdüren alan ile Kemankeş Karamustafa Camii arasında kalan kısımda, Bizans Dönemi'ne ait ve günümüzde son derece bakımsız durumda olan bir sur kalıntısı bulunmaktadır.

Diğer yandan, bölgede sonraki dönemlerde inşa edilmiş ve çoğunluğu gayrimüslimlere ait dini yapıların halen varlığını sürdürmekte olduğu görülmektedir. Geçtiğimiz yüzyılda bölgede yaşayan yerel hakın kaybolmasıyla sosyokültürel bağlamını önemli biçimde yitirmiş olsa da; Aya Nikola, Aya Yani, Meryem Ana ve Surp Lusavoriç Ermeni Kiliselerinin halen korunur durumda olması, bölgenin sahip olduğu değerlerin sürdürülebilirliği açısından son derece önemlidir. Aynı şekilde, sur dışında kalan kısımda Osmanlı Klasik Dönem anıtsal yapılarından Kılıç Ali Paşa Camii ve Külliyesi'nin büyük ölçüde varlığını sürdürüyor oluşu; bölgenin Müslümanlaştırılmasına yönelik iskan faaliyetlerinin belirgin bir örneği olarak günümüze ulaşması bakımından anlamlıdır. Ancak, Tophane'den Kabataş'a uzanan sahil hattında ahşap dokunun büyük

ölçüde tahribata uğramış olması bu bütünselliği zedeleyen önemli bir faktördür.

Benzer şekilde, Tophane Meydanı'nı imleyen, karakteristik Barok üsluplu Tophane Çeşmesi'ne ek olarak; II. Mahmut Dönemi'nin Balyan imzalı Nusretiye Camii, 1851 yılında William James Smith tarafından inşa edilen; fakat Can'ın (1993, 185) ifadesiyle bir Fossatti tasarımı olduğu izlenimi vermekte olan Nusretiye Kasrı, yine aynı döneme tarihlenen Tophane Saat Kulesi geç dönem Osmanlı mimarisinin önemli simgesel yapıları olarak günümüzde halen varlığını sürdürmektedir. Döneminin öne çıkan askeri yapılarından 1826 tarihli ve Menderes Dönemi'nde yol genişletme çalışmaları sırasında yıkılan Tophane Kışlası, bölgenin mekânsal ve imgesel bütünlüğüne zarar veren önemli bir değer kaybına işaret etmekte ise de; bu meydan ve yapıları Osmanlı Batılılaşma Dönemi'ni belgeyen nitelikli kültür varlıklarıdır.

Bu durum erken Cumhuriyet Dönemi yapıları ile de devamlılığını sürdürmüş, İkinci Milli Mimari üslubunu yansıtan anıtsal binalar ve sade çizgileriyle ön plana çıkan az katlı modern kargir yapılar alanda dikkat çeken diğer öğeler olarak yerlerini almışlardır. Bu yapılar az sayıda olmalarına rağmen; kendi dönemlerinin hakim mimari ve düşünsel karakteri, gelişen yapı tekniği, tasarım ve malzeme özellikleri gibi niteliklerini yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir.

Diğer yandan, yapıları çevreyi oluşturan somut ve somut olmayan kültürel mirasın geçmişe yönelik bir veri arz etme niteliği kadar; günümüz ve gelecek nesiller açısından öğretici olma özelliği de bulunmaktadır. Bu öğreticilik, geçmişe yönelik bilgi edinme isteğinden kaynaklanmakta; toplumu oluşturan bireylerin aidiyet duygusunu ve geçmişle kurduğu bağı besleyen önemli bir unsur olarak kendisini var etmektedir. Bu bağlamda, Feilden ve Jokilehto (1998, 20) eğitim değerini bir miras öğesinin (ya da öğeler bütünü) kültürel turizm potansiyeli ve tarihi kaynakların günümüzle entegrasyonu üzerinden tanımlamaktadır.

Karaköy- Tophane Bölgesi turist yoğunluğunun yüksek olduğu bir alan olmakla birlikte; kültürel turizm aktivitelerinin yoğun olarak gerçekleştiği bir çevre değildir. Alanda yer alan yapılardan, yalnızca taşıdığı üstün mimari nitelikler bakımından Kılıç Ali Paşa Camii ve turistik amaçlı olarak Kılıç Ali Paşa Hamamı yabancı ziyaretçiler tarafından yoğun bir ilgi görmektedir. Aynı şekilde, dini ve manevi özellikleri sebebiyle Yeraltı Camii yerli halk tarafından düzenli olarak ziyaret edilmektedir. Bu nedenle, bölgenin sahip olduğu eğitim değerinin daha çok dolaylı bir nitelik göstermekte olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bu dolaylılık, alanın gözlemlenmesi ve deneyimlenmesine bağlı olarak oluşan algısal bir bilgilenme sürecinden kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda, bölgenin sahip olduğu kültürel kaynakların etkin bir yönetim ve planlama sürecine dahil edilmesi ve eğitim değerinin artırılmasına yönelik olarak sistematik çalışmalar yürütülmesi gerekmektedir.

3.1.9 Geleneksel Değer

Somut miras öğeleri ve kültürel varlıklar kendini biçimlendiren sosyal çerçeve ve arkaplandan bağımsız düşünülemez. Jokilehto (2006, 7-8), geleneğin etimolojik kökeni hakkında irdelemelerde bulunurken; inanç, adap, örf ve adetlerin sözlü ya da eylemsel olarak aktarımı veya kuşaktan kuşağa devredilmesi gibi olguların altını çizmektedir. Bu bağlamda, geleneksel değer de; kültürün sürekliliği ekseninde yerel halkın sahip olduğu sosyoekonomik niteliklerin yapıları çevreyi oluşturan mimari ve somut olmayan kültürel miras öğeleriyle kurduğu ilişkiden kaynaklandığını söylemek pekala mümkündür.

Bu eksende, Karaköy-Tophane Bölgesi ile ilgili olarak öne çıkan geleneksel değer öğelerinin başında; gayrimüslim ve azınlık kimliği ile bütünleşik bir kültürel özerklik; ticaret; liman işleviyle ön plana çıkan gemicilik ve bu yaşam biçiminin sosyal hayata yansması ile Tophane ve çevresinde yaygınlaşmış üretim ve endüstriyel işlevli doku gelmektedir.

Bu bağlamda, günümüzde alanda

Şekil: 15
Karaköy-Tophane Bölgesi kullanım değerine yönelik işlev durumu analizi

geleneksel değerini yoğun bir biçimde devam ettiren en önemli unsur ticarettir. Necatibey Caddesi başta olmak üzere ara sokaklarda konumlanmış çok sayıda küçük dükkan, hanlar ve bankalar; bölgedeki ticari faaliyetleri aktif bir biçimde devam ettirmektedir. Öte yandan, liman ve limana yönelik faaliyetler bölge genelinde kısmen sürdürülebilmektedir. Karaköy İskelesi'nden sağlanan deniz yolu ulaşımı bölgenin yüzyıllardır süregelen kültürünü halen yaşattığını göstermekte ise de; gümrük ve Denizcilik İşletmeleri Binaları'nın halihazırda etkin bir biçimde kullanılmıyor oluşu kültürel sürekliliğin sağlanması bakımından endişe vericidir. Benzer şekilde, kamu kullanımının kısıtlanmış ve rihtım hattının önemli bir kısmına rahatça erişilemiyor oluşu da; yapılması planlanan büyük ölçekli projeler ekseninde, bölgenin geleceği ve değer aktarımı açısından sıkıntılı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tophane ve çevresinde yer alan üretim atölyeleri ise; günümüzde işlevselliğini neredeyse tamamen yitirmiş, bu binaların bir çoğu yeniden işlevlendirilerek kafe ve restoran ağırlıklı işletmelere dönüşmüştür. Bölgede yaşanan bu işlevsel dönüşümü ve açılmaya başlanan kafe ve restoranları, hem geleneksel Galata'nın yeme-içme-eğlence hem de Tophane ve çevresindeki kahvehane kültürünün bir uzantısı olarak

görmek mümkündür. Ancak, üretim kapasitesinin ve bu işlevin mekânsal yansımalarının sürdürülebilir oluşu; bölge açısından önemli bir değer kaybına işaret etmektedir.

3.1.10 Kullanım Değeri

Kullanım değeri; geçtiğimiz yüzyılda kültürel kaynakların kısıtlılığı düşüncesine bağlı olarak önem kazanan bir olgudur. Yapıların ancak yaşayarak ve kullanılarak ayakta kalabiliyor oluşunun yanı sıra; bu durum, kültür varlığının işlev olarak fayda sağlamasına olanak tanımakta ve yapıların kullanım değerini doğurmaktadır. Başka bir deyişle; kültür varlıklarının özgün işleviyle veya yeniden işlevlendirilerek kültürün süregelen yaratım sürecine etkin birer öge olarak katkıda bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Çalışmalar kapsamında alanda bulunan kültür varlıklarının mevcut işlev durumu analizi yapılarak kullanım değerine yönelik irdelemelerde bulunulması amaçlanmıştır (Şekil 15).

Alanda yer alan kültür varlıklarının tescil fişleri ve eski haritalar başta olmak üzere ilk işlevlerine yönelik bilgi edinilmesine olanak sağlayan kaynaklar ile karşılaştırma yapıldığında; günümüzde 129 yapının özgün işlevi ile varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Bu tescilli kültür varlıklarından bazılarının ise zaman içerisinde özgün işlevlerini kaybederek başka fonk-

Kullanım Değerine Yönelik İşlev Durumu	Yapı Sayısı	Yüzde
Özgün İşlevini Sürdüren Yapılar	129	61 %
İşlevi Değişerek Günümüze Ulaşmış Yapılar	51	24 %
Halihazırda Kullanılmayan Yapılar	31	15 %

Tablo: 8
Karaköy-Tophane Bölgesi kullanım değerine yönelik işlev durumu analizi

siyonlar ile kullanılmaya başlandığı ve bu nedenle kullanım niteliği bakımından değerli olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 8).

Bölgede yer alan kültür varlıklarının büyük çoğunluğunun kullanılır durumda oluşu bölgenin geleceği bakımından oldukça sevindiricidir. Halihazırda kullanılmayan kültür varlıklarının pek çoğu ise; kendi haline bırakılmış, bakımsızlık sonucu strüktürel olarak da sıkıntılı hale gelmiş sivil mimarlık örnekleridir. Öte yandan, tescilli boş parseller ve inşaat halindeki yapılar dışında; değer belirleme çalışmasının yapıldığı tarihlerde restorasyon hazırlığı yapılan, çalışmaları bitmiş veya henüz kullanımına başlanmamış bazı yapılar da yalnızca geçici olarak kullanılmaz durumdadır. Geçici olarak kullanılmayan bu yapıların, yakın gelecekteki olası kullanım değerlerinden söz etmek mümkündür. Bu doğrultuda, yapılan kullanım analizleri yalnızca çalışmaların yürütüldüğü dönem açısından geçerli olup değişken nitelik göstermektedir.

3.1.11 Ekonomik Değer

Kültürel varlıkların sahip olduğu ekonomik değerinin anlaşılmasına yönelik olarak; kolaylıkla tespit edilebilen, dönüşüm ve fiyata dönüştürme niteliği taşıyan ilk veri, piyasa değeridir (De La Torre 2002, 12-13). Bu piyasa değeri, varlığın getirisi olarak adlandırılabilir; sağlayacağı gelir, mülk sahibine veya ülke ekonomisine katkıda bulunabilecek, eder olarak karşılığı bulunan bir birimdir.

Ekonomik değere katkıda bulunan diğer değerler ise; piyasa değeri gibi maddi bir karşılığı bulunmayan ve yalnızca olası bir faydadan kaynaklanan niteliklerdir. Frey (1997, 233-240) tarafından “varlık”, “seçenek” ve “miras” değeri alt başlıklarıyla betimlenmiş olan bu değerlerin tespiti göreceli olarak daha zordur ve

sosyokültürel değerler ile ilintilenmeleri daha mümkün görünmektedir.

Bu doğrultuda, Karaköy-Tophane sahil hattının piyasa değeri oldukça yüksek bir bölge olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tek yapı ve çevre ölçeğinde; konumu ve tarihi alanlara yakınlığı, deniz ve kara ulaşımı açısından merkez bir noktada bulunması ve raylı sistem aksı üzerinde yer alması bakımından oldukça değerlidir. Benzer şekilde, eşsiz bir tarihi ve doğal güzelliğe sahip Tarihi Yarımada’yı karşıdan ve doğrudan bir biçimde görüyor olması, bölgeye olan talebi arttıran önemli bir unsurdur.

2015 yılı rayiç bedelleri incelendiğinde, Kemankeş Mahallesi sınırları içerisinde yer alan en yüksek rayiçli alan, 17.859,35 TL ile Kemeraltı Caddesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bedeli, 16.808,80 TL ile Rıhtım Caddesi takip etmekte; listede üçüncü sırayı ise 15.758, 25 TL ile Necatibey ve Maliye Caddeleri paylaşmaktadır (URL-5). Niteliksiz yapılaşmaların, bu caddelere bakı veren noktalarda artış gösteriyor oluşu; ekonomik değer ile paralellik gösterdiği göz önünde bulundurulduğunda, bölgenin genel doku bütünlüğü açısından endişe vericidir.

Bu anlamda, bölgede yer alan her kültür varlığı halihazırda bir ekonomik değere sahiptir. Ancak bu durum, bu gibi kültürel miras alanlarının sahip olduğu diğer değerlerin zaman zaman geri planda kalmasına sebep olması bakımından sıkıntılıdır. Benzer şekilde, koruma öncelikleri belirlenirken ekonomik getirinin alanın ihtiyaçlarının ve taşıma kapasitesinin önüne geçmesi; bu miras alanlarında yaşanan hızlı dönüşümü tetiklemekte ve tahribatı hızlandırmaktadır. Karaköy-Tophane Bölgesi bu açıdan önemli bir risk alanıdır ve alana yönelik uluslararası çağdaş koruma yaklaşımlarına uygun politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

Şekil: 16
Karaköy-Tophane Bölgesi bütüncül değerlilik haritası

4. Karaköy-Tophane Bölgesi'nin Sahip Olduğu Değerler Bütünü

Bir kültürel miras alanının sahip olduğu değerlerin tanımlanması; o alanın kendisinin, mimari dokusunun, arkaplanının, kullanımının, çağrışımlarının, sahip olduğu anlamların, kayıtların, ilgili diğer yer ve objelerin; başka bir deyişle, kültürel öneminin (ICOMOS Australia, 2013) anlaşılmasını da olanaklı hale getirmektedir. Bu eksende, Karaköy-Tophane Bölgesi'nin sahip olduğu değerler bütünü'nün ve buna bağlı olarak kültürel öneminin anlaşılması; bu makaleye konu olan ve alanda tespitleri yapılan pek çok diğer değere ait verilerin irdelenerek farklı açılardan, çok yönlü biçimde anlamlandırılmasına bağlıdır. Alandaki değerlilik dağılımının ele alınması; bütünü meydana getiren tekil unsurların bölge içindeki yoğunluklarının belirlenmesi ve yerle kurdukları ilişkiyel ağa yönelik tespitlerde bulunulmasını mümkün kılacak bir altlık çalışma olma niteliği taşımaktadır.³

Bu çerçevede, çalışma alanında yer alan ve bölgenin tespit edilen değerlilik dağılımının ön sıralarında yer alan yapıların anıtsal nitelikli dini binalar olduğu görülmektedir (Şekil 16). Bu anıtsal yapıların, diğer tescilli yapılar ile değer karşılaştırmaları yapıldığında ise; belirle-

yici sebebin yerle kurdukları sosyal, dini ve kültürel bağlar olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu anıtsal yapıları, alanın mekânsal kimliğine katkıda bulunan ve bölgenin tarihsel gelişimi bakımından simgesel ve ayırt edici bir nitelik taşıyan kültür varlıkları izlemektedir. Bunların tamamı; bölge açısından sembolik değer taşıyan ve somut olduğu kadar somut olmayan kültürel miras öğelerini de içinde barındıran önemli kültür varlıklarıdır. Bu yapılar; bölgenin sosyokültürel gelişimini doğuran, besleyen ve sürdürülmesini olanaklı kılan olmazsa olmaz unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada, bu yapıları bölgede bulunan diğer kargir sivil mimarlık örnekleri takip etmekte; bu yapıların alan içerisindeki dağılımı sahip olduğu özgünlük, estetik ve tarihsellik gibi yapısal nitelikler bağlamında çeşitlilik göstermektedir.

Buradan hareketle, yapısal kaynaklı nitelikleri bakımından eşit özellikte iki yapıdan; yerle ve yerelle daha kuvvetli bağlar kuran, halkın sosyal ve kültürel yaşantısına kaynaklık ve öncülük eden, gelenek ve inanışlarının temsili veya somut birer karşılığı olarak varlığı sürdürmekte olan yapının diğerine göre daha yüksek değere sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. Başka bir deyişle,

³ Bu dağılımın elde edilmesine yönelik olarak; basitleştirilmiş bir yöntem ile kültür varlıklarının sahip oldukları değerler bütünsel bir değerlilik skalasında bir araya getirilmiştir. Bu doğrultuda; bir değere sahip olup olmama durumu ikili dizge dahilinde ifade edilebilen tarihsel, kullanım, sembolik ve teknik-teknolojik değerler 1 puan ile nitelenmiştir. Bu değere sahip olmayan kültür varlıkları, değerlendirilmede 0 puan almışlardır. Sahip olunan değerler 'iyi' ve/veya 'orta' olarak iki dereceli biçimde ifade edilebildiği özgünlük ve estetik-sanatsal değer analizinde; sahip oldukları bu nitelikler bakımından 'iyi' olarak tanımlanan kültür varlıkları 2, 'orta' olanlar ise 1 puan ile değerlendirilmiştir. Benzer biçimde; bir arada değerlendirilen teklik-enderlik ve grup değerlerinden; teklik-enderlik değeri 2, grup değeri 1 puan ile değerlendirilmiştir; bu yöntemle alan içerisindeki mevcut değerlilik durumuna yönelik bir dağılım çıkarılması hedeflenmiştir.

değer belirleme çalışmalarında yerle ilişkili kişilerin o alanla kurduğu ilişki ve yükledikleri anlam da en az kültür varlıklarının sahip oldukları öz nitelikler kadar önem kazanmaktadır. Bu durum, neden kültürel miras alanlarının yalnızca fiziksel ve mimari niteliklerinin değil; onları var eden sosyoekonomik arkaplana dair bütün öğelerin bir arada korunması gerektiğinin somut bir kanıtıdır. Çağdaş koruma anlayışına esas teşkil eden ölçüt ve yaklaşımlar; bir yerin kültürel önemine katkıda bulunan tüm katmanlarının anlamlı bir bütünlük içerisinde korunmasını zorunlu kılmaktadır.

5. Değerlendirme ve Sonuç

Karaköy-Tophane Bölgesi, kent tarihi ve belleği açısından yüzyıllar boyunca önemini kaybetmemiş; gerek konum, coğrafya ve ulaşım olanakları gibi fiziksel nitelikler gerek ise sosyoekonomik arkaplanıyla yakından ilgili olarak sahip bulunduğu değerler bakımından günümüzde halen kültürel önemini devam ettiren bir alandır. Bu bağlamda, tarih boyunca kent açısından yadsınamaz bir ekonomik, simgesel ve işlevsel bir değer taşıyan bu merkezin sahip olduğu değerlerin korunarak gelecek kuşaklara eksiksiz bir biçimde aktarılması; kent kimliğinin temsiliyeti bakımından son derece önemlidir.

Şekil: 17

Korunması gerekli sivil mimarlık örneği, (solda) özgün hali (KVKK arşivi) ve yapılan hatalı onarım (Okyay, 2015).

Şekil: 18

Yıkılarak betonarme olarak yeniden inşa edilen tescilli yapı, (solda) özgün hali (KVKK arşivi) ve (sağda) günümüzdeki hali (Okyay, 2015)

Şekil: 19
Maliye Caddesi üzerindeki niteliksiz yapılar (Okyay, 2015).

Ancak, büyük ölçekli ve ağır tahribatlara sebebiyet vermiş uygulamalara rağmen, dokusal özgünlük ve bütünlüğünü önemli ölçüde koruduğu gözlemlenen bölge, günümüzde çeşitli koruma sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Menderes Dönemi'nin izleri, uzun yıllar köhneleşmeye bırakılmış alanda özellikle son yıllarda yaşanmaya başlayan hızlı dönüşüm, işlevsel ve mimari gerekliliklerdeki farklılık, koruma çalışmalarındaki yetersizlik, bakımsızlık ve kullanılmayan yapılar, yanlış veya hatalı uygulamalar, niteliksiz müdahaleler, çarpık yapılaşma ve yıkılan tescilli eserler bu sorunların başlıcalarıdır (Şekil 17-18).

Yapısal açıdan ele alındığında; çalışma alanında bulunan yapılardan 141 tanesinin dokuyla uyumsuz olduğu görülmektedir. Büyük oranda Necatibey Caddesi, Kemeraltı Caddesi ve Kılıç Ali Paşa Külliyesi ile kıyı şeridi arasındaki bölgelerde yoğunlaşan bu sorun; alan genelinin yaklaşık dörtte birlik bir bölümüne yayılmaktadır. Buna rağmen; alanda yer alan tescilli parseller ile dokuyla uyumlu yapıların çevresel anlamda büyük çoğunluğu oluşturmakta olduğu

gözlemlenmiştir. Bu tespit, halihazırda bölge genelinde varlığını sürdüren yapı karakteri, doku-parsel-sokak ilişkisi ve gabari bakımından olumlu bir veri olarak nitelenebilir.

Diğer yandan; çok katlı yüksek ve niteliksiz betonarme yapıların özellikle ekonomik değerlerin yükseldiği noktalarda artış gösteriyor oluşu; alanın bütünlüğünü ve geleceğini tehdit eden önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 19). Bu yapılar, kentin pek çok diğer kültürel miras alanında olduğu gibi; çalışma bölgesi genelinde de dikkate değer bir koruma sorununa işaret etmektedir. Bu durum, yapıların sahip olduğu ve ekonomik değeri de dolaylı olarak arttıran faktörler arasında yer alan özgünlük, teklif-enderlik, estetik-sanatsal ve sembolik değer gibi önemli niteliklerin; kesinlikle bölgenin ekonomik değerinin gerisinde değerlendirilmemesi; çağdaş koruma yaklaşımına uygun, sağlıklı bir denge içinde ele alınması gerekliliğini bir kez daha ön plana çıkarmaktadır. Bununla birlikte, alandaki kültür varlıkları incelendiğinde; tescilli yapılardan özgünlük durumu "iyi" olanların sayısının

76, “orta” olarak nitelenenlerin sayısının ise 118 olduğu anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle; kimi bozulma ve tahribatlarla da olsa, yapıldığı dönemdeki karakteristik niteliklerini günümüze taşıyabilmiş tescilli eser oranı genelin neredeyse tamamına yakınına oluşturmaktadır. Benzer biçimde, büyük çoğunluğu halihazırda özgün işleviyle veya yeniden işlevlendirilmiş biçimde kullanılmakta olan bu tescilli yapıların; %94’ünün ise tarihsel değer taşımakta olduğu belirlenmiştir. Bölgenin korunmuşluk durumuna katkıda bulunan bu önemli kültürel nitelikler; yapım tekniği, döneminin gelişen teknolojik koşulları ve geç dönem örneklerine bağlı olarak artış göstermektedir. En azından mevcudiyetini sürdüren kültür varlıklarının özgünlük başta olmak üzere, önemli değerlerini halen koruyor olması bölgenin geleceği bakımından oldukça sevindiricidir.

Aynı şekilde, bölgenin bir yandan tarihsel niteliklerini sürdürürken diğer yandan da etkin bir biçimde kullanılan kültür varlıkları vasıtasıyla toplumsal ve sosyal yaşantının değişmez bir unsuru olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durum alandaki yapıların fiziksel nitelikleri açısından olduğu kadar; belgesel değer ve eğitim değeri bakımından da önem teşkil ettiğini göstermektedir. Döneminin mimari karakter ve onu meydana getiren sosyokültürel arkaplanına referans veren bu bir aradalık; bilgilendirici ve kanıtlayıcı olma niteliği bakımından önemli bir belgesel değere sahiptir. konu üzerine çeşitli çalışmalar Yeraltı Camii ve Kılıç Ali Paşa Camii başta olmak üzere; alandaki anıtsal yapılar ile baskın bir yoğunlukta yer alan 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başına ait kargir sivil mimarlık örnekleri; malzeme, tasarım ve işçilik açısından, cephe ve plan bazında yapıldığı dönemin karakteristik özelliklerini yansıtmakta ve o dönemi anlatan önemli birer belge olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Bu bağlamda; bölgenin belirgin tarihsel dönemlerinin mimari üslup özelliklerini tekrar eden yapı karakterinin bir aradalığı, grup değeri ekseninde pekişmekte ve bir döneme ait görsel ve mimari bütünlüğün oluşmasına katkıda bulunan bir araç olarak kendini göstermektedir. Alanda yer alan

tescilli parsellerin yarısından fazlasının dönemselsel bir aradalık ile yerin anlam ve önemine referans verecek bir grup değeri taşıması; bölgenin sahip olduğu mimari karakteristik ve bütünlüğü destekler niteliktedir.

Öte yandan; bölgenin kurulduğu dönemden günümüze, önemli değer kayıpları yaşamış olduğu bilinen bir gerçektir. Kurgu ve yerleşim bakımından Ceneviz kenti özellikleri gösteren geleneksel Galata’nın suriçi bölgesinde kalan kısmına ait izlerin halihazırda okunamıyor oluşu; Altıncı Daire’nin kararıyla surların yıktırılması; taş rıhtımların inşası ve alanın denizle olan ilişkisinin büyük ölçüde değişmiş olması; bölgenin kültürel değerliliğine yönelik önemli kayıplardır. Bu tahribat daha sonrasında Menderes Dönemi yıkımları ile iyice artış göstermiştir.

Menderes Dönemi yıkımlarının derin izlerini taşıyan ve şu anda bağlamından kopuk ve tanımsız bir biçimde varlığını sürdüren Tophane Meydanı ve çevresi; değer kaybının yoğunlaştığı ve alanda etkin kamu kullanıma kazandırılması gereken yerler arasında karşımıza çıkmaktadır. Kapanan sanayi tesisleri ve atölyeler ile geleneksel üretimin sürdürülemezliği bölgenin atıllaşmasını hızlandırmıştır. Çevredeki mekânların yeniden işlevlendirilerek kullanılıyor oluşu alan açısından olumlu bir gelişme olarak yorumlansa da; değişimin kontrollü sağlanabilmesi açısından çağdaş yeniden işlevlendirme ölçütlerinin dikkate alınması gerekmektedir. Fonksiyon dengesi, uygulanabilirlik ve çevresel gereksinimler göz önünde bulundurularak bu tür örneklerin arttırılması; alanın değer sürdürülebilirliği açısından yerinde olacaktır. Bu yapı ve alanların ‘yeni üretilmesi’; bölgenin ve daha geniş kapsamıyla kentin zengin kaynak ve değerlerinin toplumu besleyeceği ve yeniden canlandırabileceği düşüncesiyle (Kıraç 2001, 259-261) anlamlı ve olanaklıdır.

Alanda büyük ölçüde yitime uğramış önemli bir diğer değer ise; gemicilik ve bu işleve yönelik mekânsal düzenlemelerdir. Bölge halen kent içi deniz yolu ulaşımı açısından etkin bir rol üstlenmektedir. Ancak mevcut haliyle kamu kullanımına olanak tanımayan tarihi Galata Rıhtımı ve

sahil hattında yaya ulaşımı sürekliliğinin sağlanamaması; hem bu alanı işlevsel olarak atıllaştırmakta hem de bölge ile neredeyse bütünleşmiş gemici semti kimliğine sekte vurmaktadır. Bölgenin hali hazırda yaşamış olduğu bu tahribat; çalışma alanı ekseninde mevzubahis kayıpların bir ölçüde telafi edilmesine imkan tanıyacak koruma politikalarının geliştirilmesi gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır. Galata Rıhtımı ile Tophane Meydanı ve çevresini şekillendiren projeler üretilirken; yerin ihtiyaçlarından doğan, yerele saygılı ve yerin ruhunu örselemeyen model ve mekânizmalar ortaya konulmalı; yapılan çalışmalarda kamu yararı gözetilmelidir.

Makale kapsamında hazırlanan ve bölgedeki değerlerin bir aradalığını yansıtan bütüncül değerlilik haritası; yapılacak büyük ölçekli çalışmalara kaynaklık etmesi bakımından önem kazanmaktadır. Bölgenin sahip olduğu kültürel öneme de büyük ölçüde referans veren bu dağılım; aynı zamanda, yerel halkın aidiyet ve süreklilik duygusuna ve bölge kimliğine katkıda bulunan somut olmayan miras öğelerinin de en az mimari nitelikler kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu iki öz nitelik, birbirleri ve kendi içlerinde kurdukları karmaşık ilişkiler ağı çerçevesinde alanın temsiliyetine de katkıda bulunan, tamamlayıcı ve ayrılmaz iki temel unsurdur. Smith (2006, 53-57) konuyla ilgili olarak, mirasın bir fiziksel yönünün veya gerçekliğinin olması yanında, bu mirasa yönelik idrak edilebilir tek bilginin; ancak onun hakkında oluşturduğumuz söylemlerle mümkün olduğunu aktarmakta; somut olmayan mirasın da basit biçimde 'miras' olarak nitelenebileceğinin, zira her miras ögesinin öncelikle 'soyut' olduğunun altını çizmektedir.

Bu doğrultuda, bölgede yaşayan gayrimüslim azınlığın Cumhuriyet sonrası dönemde giderek azalarak neredeyse yok denecek seviyeye gelmiş olması; mevcudiyetlerini devam ettiren gayrimüslim yapılarında bilgi ve gelenek sürekliliğinin kesintiye uğraması endişesini doğurmaktadır. Bu durum, yapıların bağlamıyla olan ilişkisinin zayıflatmasının yanı sıra, bu mimari ifadenin temsil ettiği sosyokültürel arkaplanın gelecek kuşaklara aktarılmasını bir hayli

zorlaştırmaktadır. Kendi nedenselliğinden uzaklaşmış bir şekilde varlığını sürdüren bu kültürel miras öğeleri; bölge içerisindeki anlamını yitirerek yalnızca alandaki kültür turizmi faaliyetleri için arka fon oluşturmaktan öteye gidememe tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bu anlamda Karaköy Tophane Bölgesi'nin sahip olduğu kültürel değerlerin korunması; alanın tarihsel sürekliliğine temel oluşturan; toplumsal, mimari, coğrafi ve epistemolojik nedenselliğin açıklanması ile yakından ilintilidir. Alanın taşıdığı değerlerin tespiti; akabinde bölgedeki değişimin ortaya konulması ve bu değişimin yaratacağı olası sonuçların irdelenmesi bağlamında ilk ve öncelikli aşama olup bölgenin halihazırda geçirmekte olduğu dönüşümün ve tarihi çevre üzerindeki etkilerinin önceden anlaşılabilmesi bakımından son derece önemlidir. Bu değer tespitine bağlı olarak bölgede yapılacak her uygulama; mutlaka bu alana özgü olmalı; gerek çevre ölçeğinde gerek tekil ölçekte alınacak her karar, alanın gereksinimlerinden ve yerin ruhuna katkıda bulunan biricikliğinden kaynaklanmalıdır. Alanda yapılacak projelendirme ve uygulamalar öncesinde, bölgenin ihtiyaçları ve kültürel önemini meydana getiren faktörler arasında öncelikleri ve koruma sürecini şekillendirecek bir denge kurulmalı; kamu yararı esas kabul edilmek üzere kent için oldukça önemli bir tarihi merkezde konumlanan bu alanın turizm ve taşıma kapasitesini aşarak değer tahribatını hızlandıracak fonksiyon yüklemelerinden kaçınılmalıdır.

Mevcut haliyle geçmiş ile gelecek arasında etkin bir köprü görevi üstlenmekte olan bu alanın; sahip olduğu değerlerin tespitinin yapılarak kültürel önemine katkıda bulunan nitelik ve unsurların anlaşılması; bölgenin geleceği bakımından oldukça önemlidir. Sayısız kültürel değere ve İstanbul'un tarihsel gelişim sürecinde son derece büyük bir öneme sahip bu yerin, kendisini meydana getiren somut ve somut olmayan miras öğeleriyle birlikte bütüncül bir biçimde korunabilmesi; sahip olduğumuz bu kıymetli emanetin gelecek kuşaklara eksiksiz bir şekilde aktarılabilmesi bakımından kaçınılmaz bir gereklilik arz etmektedir●

Kaynakça

- Arseven, C.E. 1989. *Eski Galata ve Binaları*. İstanbul: Şefik Matbaası.
- Akın, N. 2011. *19.Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Binan, D. 1994. Güzelyurt Örneğinde Kapadokya Bölgesi Yığma Taş Konut Mimarisinin Korunması İçin Bir Yöntem Araştırması, Yayımlanmamış Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Binan, D. 2013. Türkiye’de Çok Katmanlı Yerleşimlerde Tanımlama-Koruma Yaklaşımı ve Öneriler: Bergama Örneği. *Tasarım+Kuram Dergisi*, 6, Cilt 9, s. 1-26.
- Cengiz, C. 1993. İstanbul’da 19. Yüzyıl Batılı ve Levanten Mimarların Yapıları ve Koruma Sorunları, Yayımlanmamış Doktora Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, Z. 1996. *19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- De La Torre, M. 2002. *Assessing the Values of Cultural Heritage, Research Report*. Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- English Heritage. 1998. *Conservation Principles Policies And Guidance For The Sustainable Management Of The Historic Environment*. Pdf Erişim: <https://content.historicengland.org.uk/images-books/publications/conservation-principles-sustainable-management-historic-environment/conservation-principlespoliciesguidanceapr08web.pdf/>
- Feilden, B. M. ve Jokilehto, J. 1993/1998. *Management Guidelines For World Cultural Heritage Sites*. Rome: ICCROM, UNESCO, ICOMOS.
- Frey, B. S. 1997. Evaluating Cultural Property: The Economic Approach, *International Journal of Cultural Property*, 6, pp. 231-246.
- ICOMOS. 1964. The Venice Charter. Pdf Erişim: http://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf
- ICOMOS, UNESCO and ICCROM. 1994. *The Nara Document on Authenticity*. Pdf Erişim: <http://whc.unesco.org/archive/nara94.htm>
- ICOMOS Australia, 1999, 2013. *The Burra Charter*. Pdf Erişim: <http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/The-Burra-Charter-2013-Adopted-31.10.2013.pdf>
- ICOMOS Türkiye. 2013. *Mimari Mirası Koruma Bildirgesi*. Pdf Erişim: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0623153001387886624.pdf
- İSMEP. 2014. *Kültürel Mirasın Korunması*. İstanbul. Pdf Erişim: <http://docplayer.biz.tr/4221309-Kultürel-mirasın-korunması.html>
- Jokilehto J. 2006. *Considerations on Authenticity and Integrity in World Heritage Context*. City & Time 2 (1): 1.[online] URL:<http://www.ct.ceci-br.org>.
- Kıraç, A. B. 2001. Türkiye’deki Tarihi Sanayi Yapılarının Günümüz Koşullarına Göre Yeniden Değerlendirilmeleri Konusunda Bir Yöntem Araştırması, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kuban, D. 1996. *İstanbul- Bir Kent Tarihi*. İstanbul: T. İş Bankası Yayınları.
- Mantran, R. 2001. *İstanbul Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Madran, E. ve Özgönül, N. 2005. *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*. İstanbul: Mimarlar Odası Yayınları.
- Müller-Wiener, W. 2003. *Bizans’tan Osmanlı’ya İstanbul Limanı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ökte, F. 1951. *Varlık Vergisi Faciası*. İstanbul.
- Pervititch, J. 2000. *Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Kent Araştırmaları Dizisi.
- Riegl, A. 1996. The Modern Cult of the Monuments: Its Essence and Its Development. İçinde: *Historical and Philosophical Issues in the Conservation of Cultural Heritage*. Los Angeles: Getty Conservation Institute, pp. 69–83.
- Smith, L. 2006. *The Uses of Heritage*. Routledge.
- Türk Dil Kurumu. 2011. *Büyük Türkçe Sözlük-Tek Cilt*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- UNESCO. 2005. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. Pdf Erişim: <http://whc.unesco.org/archive/opguide05-en.pdf>
- URL-1: <http://lukeuedasarson.com/NotitiaPatterns.html> Erişim Tarihi: 01.07.2016
- URL-2: <http://www.matrakinasuh.com/> Erişim Tarihi: 20.07.2016
- URL-3: http://historic-cities.huji.ac.il/turkey/istanbul/maps/meisner_1638_istanbul.html Erişim Tarihi: 21.02.2016
- URL-4: <http://hdl.loc.gov/loc.pnp/ds.03569> Erişim Tarihi: 20.07.2016
- URL-5: <https://www.turkiye.gov.tr/beyoglu-belediyesi-ar-sa-rayic> Erişim Tarihi: 18.02.2016